

”Party time is over!”
En studie av skräckens diskurs i
biblioteksrepresentationer i US-amerikanska sitcoms
och tv-satirer

Linnéa Stenson & Anna Miklos

Examensarbete (30 högskolepoäng) i biblioteks- och informationsvetenskap för
masterexamen inom ABM-masterprogrammet vid Lunds universitet.

Handledare: Jutta Haider

År: 2010

© Linnéa Stenson & Anna Miklos

Title

“Party time is over!” An analysis of the discourse of fear in library representations in US-American sitcoms and tv satires

Abstract

In the article *Libraries, librarians and the discourse of fear* (2001) Radford & Radford presented the idea that the library representations in popular culture depict the library as a frightening institution for users. According to the article the institution and its librarians use fear as a way of controlling users. The aim of this Master's thesis is to examine whether and if yes, how the article correlates with library representations in American sitcoms and satires from the 1990's. Through highlighting both genre and resistance our aim is to examine and develop the idea of the library as a fearful and controlling institution.

Our theory and method is derived from Michael Foucault's discourse theory. Especially his views on discipline and punishment have inspired our analysis. Since his views on resistance as a natural part of a discourse were not thoroughly examined in the Radford & Radford article this is our main focus.

In our examination we have also included Daniel Koch's (2004) view of the term social space. From this perspective the library space is not merely defined by its physical appearance, but also by the activities that occur in it.

Our analysis shows that the discourse of fear is a common way of representing libraries in sitcoms and satires and that these genres naturally emphasize resistance. However the discourse is much more dynamic than the way it was described by Radford & Radford (2001). Users have an active role in maintaining and also in trying to revolt against the discourse which was never expressed in the article. Resistance operates within the discourse as a way of making it visible and ultimately helping to define it. Our research shows that the most common way of putting resistance into practice is through breaking taboos, which is ultimately expressed by public displays of affection.

Keywords

ALM; library and information science; discourse analysis; discourse of fear; cultural studies; social space; humour; satire; sitcom; The Simpsons; Daria; Seinfeld; Friends; Golden Girls; Beavis and Butt-head; Michel Foucault; Daniel Koch; Marie Radford; Gary Radford

ABM, biblioteks- och informationsvetenskap; diskursanalys; skräckens diskurs; humor; satir; sitcom

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1 Syfte och frågeställningar	6
1.2 Disposition	7
2. Bakgrund	9
2.1 1990-talets amerikanska (tv-)kultur	9
2.2 Om humor, genre och funktion	11
2.2.1 Sitcom	12
2.2.2 Satir	13
3. Biblioteksrepresentationer	15
3.1 Det intellektuella biblioteket.....	15
3.2 Biblioteket i populärkulturen	17
4. Metodologiska och teoretiska perspektiv	20
4.1. Introduktion till diskursanalys	20
4.1.1 Diskursbegreppet	21
4.1.2 Kunskap och makt.....	22
4.2 Skräckens diskurs	23
4.2.1 Biblioteket som katedral	24
4.2.2 Förödmjukelse av användarna	25
4.2.3 Bibliotekspolisen.....	25
4.2.4 Invändningar mot undersökningen.....	25
4.3 Social space.....	26
4.3.1 Distribution av rum	27
4.3.2 Distribution i rum.....	27
4.3.3 Distribution genom rum	28
5. Material och urval	29
5.1 Avgränsningar.....	29
5.1.1 Materialinsamling	30
5.1.2 Urvalskriterier	31
5.2. Materialet	32
5.3 Tillvägagångssätt	33
6. Resultat och analys	34
6.1 Att upprätthålla skräckens diskurs	34
6.1.1 Bibliotekets yttre arkitektur	35
6.1.2 Biblioteket som kyrka	36
6.1.3 Möblering och kontroll	38
6.1.4 Förödmjukelse och subjekspositioner.....	41
6.2 Motståndsformationer inom skräckens diskurs	45
6.2.1 Sexualitet som motstånd	46
6.2.2 Att omförhandla subjekspositioner	52
6.2.3 Våld som motståndsstrategi	59
6.3 Barnavdelningen, skolbiblioteket och skräckens diskurs	60
6.3.1 Barn, kunskap och kontroll	63
6.5 Sammanfattning	64
7. Avslutande diskussion	66
7. 1 Biblioteksrepresentationer och motstånd.....	66
7.1.1 1990-talet som en brytpunkt	68

7.2 Motståndet och dess funktioner	69
7.4 Förslag till vidare forskning	71
8. Källförteckning	73

1. Inledning

”Dad, what are you doing here?”
”Reading about this Edison character.
They won't let me in the big people library downtown,
there was some... unpleasantness, I can never go back”.
The Simpsons

I en scen i den tecknade tv-serien *The Simpsons* hittar karaktären Bart sin far Homer på skolans bibliotek där denne sitter hopkrupen vid ett bord och läser en pop up-bok om glödlampans uppfinnare, Thomas Edison. När sonen ifrågasätter faderns rätt att vara på skolbiblioteket får han svaret att fadern förverkat sin rätt att vistas på "the big people library downtown", stadens folkbibliotek. Trots att dessa olyckliga omständigheter aldrig specificeras uppvisar Homer tydliga tecken på att vara medveten om att han brutit mot en norm, vilket är en del av det komiska i situationen.

Det är dock inte bara i *The Simpsons* som bibliotek och biblioteksbesök omgärdas av normer och synsätt. Ur ett teoretiskt perspektiv kan man betrakta dessa normer och synsätt som delar i diskurser, det vill säga de ramverk som styr hur man tänker, pratar om och agerar i under en tidsepok. I artikeln *Libraries, librarians and the discourse of fear*, som vi upptäckt under utbildningens gång lyfter författarparet Gary & Marie Radford (2001) upp hur många populärkulturella representationer av bibliotek och bibliotekarier manifesterar sig genom en skräckens diskurs. Till exempel undersöker de Umberto Ecos roman *The Name of the Rose*, tv-serien *Seinfeld*, filmen *Party Girl* och sketchen *Conan the Librarian*. Med begreppet skräckens diskurs menar de att skräck är den röda tråd som förenar de exemplifierade representationerna av biblioteket. Återkommande element i diskursen är att biblioteket framställs som en skräckinjagande byggnad, likt en helig katedral. Bibliotekarien framstår i sin tur som en kunskapens väktare, vilken genom förödmjukelse och bevakning positionerar sig över biblioteksbesökaren.

Eftersom mönstren är igenkännliga från många olika typer av populärkulturella representationer beslöt vi oss för att i vår masteruppsats vidareutveckla och fortsätta utforska biblioteksrepresentationer. Detta för att kunna ge en fördjupad bild och ökade förståelse för vilka bilder av institutionen som figurerar i populärkulturella medier och därmed bidrar till att bilda uppfattningar om biblioteket. Liksom Radford & Radford (2001) bygger vi vår undersökning på Michel Foucaults (1982, Mills 2004) teorier om sambandet mellan diskurs, makt och kunskap. Foucault menar att det är diskurser som producerar meningsfulla yttranden och handlingar, vilka tillsammans skapar normer och vad som betraktas som sanning och kunskap under olika historiska perioder. Han menar också att motstånd mot normer ingår som ett naturligt element i en diskurs samt att det är genom motståndet som diskursen

synliggörs, vilket är en aspekt som Radford & Radford (2001) inte diskuterar i sin artikel. Vi har valt att ta fasta på motståndsaspekten och utveckla skräckens diskurs som den framträder i populärkulturella representationer av bibliotek. Det är alltså biblioteket som står i fokus för vår undersökning eftersom tidigare forskning om representationer i biblioteks- och informationsvetenskap koncentrerat sig på bibliotekariens roll och självbild. Forskningen tenderar att förbise det faktum att bibliotekarien är avhängig biblioteket, vilket har lett till att biblioteksrepresentationer fått en undanskymd roll i undersökningarna. För att lyfta fram biblioteket och framför allt biblioteksrummet ur periferin utgår vi i analysen från Daniel Kochs (2004) begrepp social space. Begreppet innefattar en syn på rum som inkluderar såväl fysiska aspekter som mänsklig aktivitet. Genom att ge sociala mönster i rummet en större betydelse än vad som är brukligt ger hans teori utrymme för en mer heltäckande syn på rum.

För att avgränsa vår undersökning har vi riktat in oss på tv-mediet. Undersökningsmaterialet kommer uteslutande från åren 1990-2000 och är producerat i USA. Valet grundar sig på att de magisteruppsatser som skrivits om biblioteks- och bibliotekarierepresentationer främst inriktat sig på skönlitteratur och har tenderat att förbise tv som medium. Vi anser att tv har ett stort inflytande kulturellt och en unik förmåga att sprida bilder som stannar hos tittaren. Karaktäristiskt för 90-talet är att tv innehade en mer eller mindre ohotad position som samhällets primära informations- och kommunikationskanal. Först under 00-talet fick användandet av Internet så stor genomslagskraft att tv-mediet hamnade i bakvattnet, och 90-talet kan därmed räknas som det sista stora tv-decenniet. Under årtiondet producerades och exporterades tv-serier som *The Simpsons*, *Friends* och *Seinfeld*, vilka blev internationella tittarsuccéer och har repriserats ett flertal gånger bara i svensk television.

Vårt undersökningsmaterial består av enskilda avsnitt från serier inom de humoristiska genrerna sitcom och satir, vilka båda är genrer som tenderar att laborera med överdrifter och dra saker till sin spets. Genrerna lämpar sig därför väl för undersökning, då skämt kan vara ett sätt att uttrycka känslor och åsikter - exempelvis rädsla - som annars inte uttalas.

1.1 Syfte och frågeställningar

Föreliggande uppsats undersöker representationer av biblioteket som ett socialt rum i ett antal välkända, amerikanska sitcoms och satiriska tv-serier från 1990-talet. Syftet med undersökningen är att ge en fördjupad förståelse för den skräckens diskurs som lyfts fram i Radford & Radfords (2001) artikel *Libraries, librarians and the discourse of fear*. Vi ämnar undersöka både hur den nämnda skräckens diskurs presenteras och upprätthålls i humoristiska representationer samt hur man uppvisar försök att omförhandla den genom att göra motstånd mot bibliotekets regler och normer. Detta för att förstå några av de populärkulturella representationer av biblioteket som förekom under 90-talet och som fortfarande cirkulerar, då ett flertal av tv-serierna vi undersöker fortfarande repriserar i svensk tv, finns tillgängliga via Internet och har släppts på DVD.

- Hur representeras biblioteket i de utvalda amerikanska tv-serierna?
- Vilket motstånd kommer till uttryck i representationerna?
- Vilka funktioner fyller motståndet?

Ett övergripande syfte med undersökningen är att väcka en diskussion kring hur den här diskursen har uppstått och vilka konsekvenser den ger för det biblioteks- och informationsvetenskapliga fältet. Vi anser att det är viktigt att diskutera varför den här typen av representationer av biblioteket överhuvudtaget förekommer och genom att lyfta fram de motståndsstrategier som materialet uppvisar visa på vilka normer producenterna, manusförfattarna och i förlängningen användarna förväntar sig omgärda biblioteket som institution.

1.2 Disposition

I vårt inledande kapitel presenterar vi vårt val av ämne och förklarar kort utgångspunkten för vårt intresse för ämnet: Radford & Radfords (2001) artikel *Libraries, librarians and the discourse of fear*. Därefter följer syfte och frågeställningar som ger en fördjupad bild av uppsatsens riktning.

Kapitel 2 innehåller en kort bakgrundsteckning av amerikansk (tv-)kultur under 90-talet. Vi gör också en närmare presentation av begreppet humor och därefter våra valda genrer: satir och sitcom.

I kapitel 3 presenteras tidigare forskning kring biblioteksrepresentationer, bland annat i populärkulturen. Här tar vi upp tidigare forskning som behandlat bibliotekarie- och biblioteksrepresentationer i skönlitteratur och andra populärkulturella medium.

I kapitel 4 har vi valt att presentera teoretiska och metodologiska perspektiv. Detta då vi betraktar teori och metod som oskiljaktiga när man arbetar med diskursanalys. Kapitlet inleds med en redogörelse för vårt metodval, följt av en introduktion till diskursanalysen och en förklaring av begreppet diskurs. Sedan följer avsnitten diskursens gränser, kunskap och sanning, kunskapsproduktion och maktperspektiv. Alla avsnitt om diskursanalysen utgår ifrån Michel Foucaults (1982) teorier om diskurs. Därefter presenterar vi teorin om skräckens diskurs, som den framställs av Radford och Radford (2001). Sist följer en genomgång av Daniel Kochs (2004) teori om social space.

I kapitel 5 redovisas de mer praktiska aspekterna av vår undersökning. Vi redogör för avgränsningar, datainsamling och urval samt presenterar vårt

undersökningsmaterial och tillvägagångssätt.

Kapitel 6 utgörs av vår diskursanalys. Vi har valt att disponera kapitlet utifrån de teman inom diskursen som vi funnit i undersökningsmaterialet. Första delen av analysen behandlar skräckens diskurs och hur den upprätthålls, medan den andra tar upp det motstånd som vi funnit i undersökningsmaterialet. I tredje och sista delen av analysen behandlar vi hur barn och deras sfär påverkas av diskursen.

I kapitel 7 för vi en diskussion kring våra resultat och slutsatser. Avslutningsvis presenterar vi möjliga utgångspunkter för vidare forskning om vårt ämne.

2. Bakgrund

Som Jonathan Miller (2003) påpekat är humor "[a] very difficult subject to talk about, and it is an even more difficult subject to be scientific about" (Miller i Simpson 2003, s. 2). Eftersom den gemensamma nämnaren för de representationer vi undersöker är deras syfte att roa kommer vi i följande kapitel att behandla ur vilket perspektiv vi väljer att betrakta humor samt hur humor och genre hänger samman. Vi kommer också att beskriva vilka respektive genredrag som utmärker genrerna sitcom och satir.

Inledningsvis kommer vi dock att kortfattat beskriva hur tv-mediets utveckling såg ut i USA under 1990-talet. Detta för att skapa en överblick över den kontext vårt undersökningsmaterial uppkom i, samt för att göra en skiss av vilka faktorer som gjorde den amerikanska tv-serier till globala succéer.

2.1 1990-talets amerikanska (tv-)kultur

1990-talet var ett omvälvande decennium för den amerikanska tv-branschen. Kabel-tv gjorde sitt intåg och utmanade de tre stora tv-bolagsjättarna ABC¹, CBS² och NBC³ som tidigare hade haft en monopollik status. Detta innebar att konkurrensen om publiken blev hårdare, men med de ökade valmöjligheterna följde också en ökad fragmentisering av kulturen. Enligt historikern Steven Gillon (2006) överskuggades denna splittring dock av samhällsdebatten kring våld och sex på tv – mediet användes delvis som forum för att diskutera frågorna, men nyttjade också sex och våld som ett sätt att konkurrera om tittarna. Eftersom de nya kabelbolagen verkade under andra regler än de stora hade de möjlighet att utvidga sin programtablå och erbjuda fler typer av program än tidigare. Nya bestämmelser gjorde det vidare möjligt för tv-bolagen att producera mer eget material, vilket ledde till ett uppsving för bland annat dramaserier och sitcoms (Harrison 2010, s. 97).

Vid 1990-talets början nådde kabel-tv 57 procent av de amerikanska hemmen och upptog ca 20 procent av marknaden. ABC, CBS och NBC utmanades dessutom av tre nya tv-bolag: Fox, WB och UPN. Utmanarna från alla flanker gjorde att de tre stora bolagen inte längre kunde förlita sig på att nå tittare med ett vad Harrison (2010) kallar "comfortable but bland arrangement" - ett tv-utbud som försöker nå alla samtidigt och därmed inte lyckas säga något alls (Harrison 2010, s. 122). Nu

---

¹ American Broadcasting Company

² Columbia Broadcasting System

³ The National Broadcasting Company

tvingades tv-bolagen att tänka om eftersom tittarna var splittrade i flera grupper. Den unga publiken föredrog kabel-tv eller Fox, och för de stora bolagen krävdes det att nå ut till nya målgrupper. Trots att de stora tv-bolagen kunde förlita sig på en fast publik kom de nyare bolagen ikapp genom att dra sponsorer, speciellt med program som *21 Jump Street* och *Beverly Hills 90210* som riktade sig till en ung publik. Följden blev att tv-bolagen alltmer började nischa sitt utbud: barnprogrammen förpassades till barnkanalerna, sitcoms med familjetema lades ner och tv-bolagen tvingades konkurrera med mer nytänkande material. När publiken och tittandet splittrats upp och tv-bolagen nischat sig kunde man inte längre räkna framgångar på det vanliga sättet – tittarsiffror. Sponsorererna satsade inte längre reklampengar enbart efter tittarsiffror under en viss programtid eller de mest populära programmen utan tog hänsyn till fler kvaliteter: "The different values placed on audiences indicated that the idea of television as a unifying force - 'the nation's living room' - was firmly at an end" (Harrison 2010, s. 122). Detta innebar att sättet att se på tv förändrades under 1990-talet. Utbudet skiftade fokus från generella familjeprogram och tv-bolagen satsade istället på kvalitets-tv, program riktade specifikt till vuxna, med en nivå som utmanade de accepterade gränserna för språk, våld och nakenhet (Harrison 2010, s. 123).

1990-talet var vidare ett framgångsrikt decennium för den amerikanska populärkulturen, då stora delar av den gick på export. När järnridån föll i Europa vid decenniets början öppnades helt plötsligt en ny, stor marknad att rikta sig mot och amerikaniseringen av samhället plockades upp av bland annat tonåringar. Harrison (2010) påpekar dock i *American culture in the 1990s* att amerikansk kultur är global på ett sätt likt få andra och även en kultur som dominerat medie- och nöjesindustrin i decennier:

This has led in the past to arguments over the existence of 'cultural imperialism' - whether globalisation equates with Americanisation, implying a tendency towards homogenisation amongst cultural products across the globe [...] or whether to a greater extent other cultures are able to borrow, appropriate and translate American materials for their own ends.

(Harrison 2010, s.28)

Den tidigare diskussionen om kulturimperialism har idag enligt Harrison (2010) ersatts av en nutida diskussion om hur kultur rör sig över hela världen och var alla kulturer möts, snarare än kulturernas attribut i sig själv. Harrison (2010) tar upp Paul Giles som argumenterar för att vi på grund av den typ av globala kulturen vi lever i, gör det allt svårare att argumentera för att kulturen är verklig – den snarare är virtuell. Med detta menar Giles – enligt Harrison (2010) – att kulturen snarare är en del av något föreställt globalt, oavsett om det handlar om en bild av amerikansk kultur som härstammar inifrån landet eller om den kommer utifrån. För att då förstå amerikansk kultur bör man fokusera på hur Amerika har inflytande globalt, istället för att lägga fokus på att se Amerika inifrån, med utgångspunkt i exempelvis för kulturen särskilda kännetecken (Harrison 2010).

Harrison (2010) menar vidare att vi bör se på kulturella uttryck som ett sätt att se vad de säger om hur Amerika uppfattas globalt, vad i amerikansk kultur som har gemensamma nämnare med kultur världen över, snarare än hur vi ser på amerikansk kultur i sig själv (Harrison 2010, s. 29). Samtidigt framhåller Davies (Mills 2005) att humorn i till exempel tv-genrer som sitcoms har en nationell prägel som kan vara obegriplig för andra kulturer. Exempelvis visar en studie att kinesiska tittare istället för att roas blev förolämpade av den australiensiska sitcomen *Mother and son*, på grund av de olika attityder till äldre som de två kulturerna har. Att amerikanska sitcoms som *Friends* och *Seinfeld* har höga tittarsiffror såväl nationellt som globalt, betyder inte att innehållet är universellt komiskt, utan just den dominerande ställning som kulturproducent USA innehaft under de senaste decennierna (Davies i Mills 2005, s. 9).

Utvecklingen mot informationsteknologin från företagsbaserad till publik fick också sin början under 1990-talet. Hemdatorer och Internet fick ett genomslag även hos den breda befolkningen. Datorn fanns i en tredjedel av de amerikanska hemmen under mitten av 1990-talet och utvecklingen av Internet som skedde successivt under decenniet ledde till att gemene man fick en ökad tillgänglighet till information (Gillon 2006).

2.2 Om humor, genre och funktion

Jack Andersen (2008) uppmärksammar i artikeln *The Concept of Genre in Information Studies* att texter – ett begrepp i vilket tv-serier inkluderas – är kommunikativa produkter som både uppkommer i ett socialt sammanhang och mottas i ett socialt sammanhang. Eftersom avsändaren och mottagaren är åtskilda i tid och rum följer texter – samt emellanåt bryter mot – genrespecifika konventioner för att kunna kommunicera med mottagarna (Andersen 2008, s. 341ff). Applicerat på vårt undersökningsmaterial innebär genreperspektivet att sitcoms och satirer har kommunikativa syften, varav det gemensamma är intentionen att roa sin publik (Mills 2005, s. 34, Gray, Jones & Thomson 2009, s. 12).

Att avgöra exakt vad i en text som uppfattas som roligt i vårt material är dock irrelevant, eftersom humor och skratt är högst subjektiva uttryck. Istället har humor och skratts funktioner vikt för vår undersökning, då teorier om dylikt bidrar till att ge ett psykologiskt perspektiv på den diskurs som vår uppsats behandlar. Paul Simpson (2003) fokuserar i *On the discourse of Satire* på vad humor kan "göra" och tar exempelvis att skämt kan avvärja genanta situationer, signalera aggressivitet, stärka band inom en grupp eller repetera och designa om givna kategorier i seriösare diskurser. Eftersom ett skämt är en slags maskerad lek, erbjuder humor en väg ut från diskursen, då möjligheten att ta tillbaka det som sagts alltid finns (Simpson 2003, s. 2). Nedvärderande attityder (baserade på exempelvis etnicitet eller kön) i skämt är av denna anledning också vanligt, som Cecilia Almlöv & Maria Ohlsson (1996) påpekar, eftersom vi inte helt förväntas behöva ta ansvar för vad vi säger (Almlöv & Ohlsson

1996, s. 34). Genom att använda Simpsons (2003) samt Almlöv & Ohlssons (1996) sätt att betrakta humor framkommer implicit faktumet att skämt kan spegla normer, regler och attityder i en kultur.⁴

2.2.1 Sitcom

Ordet sitcom är ett amerikanskt begrepp som på grund av genrens spridning även blivit ett vedertaget svenskt begrepp. Den oförkortade översättningen av begreppet är situationskomedi, vilket anspelar på att genren ofta behandlar vardagsliv och komiska situationer som uppstår i denna kontext.

Genren betraktas traditionellt som en massproducerad nöjesgenre, vilken kritiserats för sin brist på originalitet och ställs i relation till "finkulturella" genrer som exempelvis dramer (Mills 2005; Abercrombie 1996). De försök till att definiera genren som gjorts har ofta satt form och komposition i fokus. Exempelvis menar Mintz att genren utmärks genom komponenterna tid (de enskilda episoderna skall vara en halvtimme långa), livepublik (alternativt pålagda skratt) samt en cyklisk berättelsestruktur, där det problem som uppstår i episodens början i dess slut är löst (Mintz i Mills 2005, s. 26f). Jones menar att genren utmärks av att intrigen alltid har samma basstruktur. En grupp människor, i form av till exempel en familj, som lever under harmoniska förhållanden utsätts för ett hot mot idyllen, då en av gruppens medlemmar har en vilja som bryter mot kollektivets välbefinnande. Hotet orsakar missförstånd och kommunikationssvårigheter inom gruppen, men löses efter en rad komiska händelser och gruppen är nu starkare sammansvetsad än den var i episodens början (Jones i Mills 2005, s. 31). Abercrombie framhåller att det är just denna struktur som är komikens nyckel. Genom att sitcomkaraktärers egenskaper är statiska blir en del av nöjet för publiken att se hur dessa löser problemen inom genrens ramar (Abercrombie 1996, s. 43ff). Enligt duon Neale & Krutnik utmärks genren inte av en bestämd narrativ struktur, utan seriens tonfall (Neale & Krutnik i Mills 2005). Med tonfall åsyftas att sitcoms kan betraktas ha en narrativ struktur som dragits åt ett humoristiskt håll, vilket inte bara innebär att tonfallet enbart är manusbaserat, utan att det i samspel med skådespel och filmning skapar ett för genren karaktäristiskt utseende (Neale & Krutnik i Mills 2005, s. 31.) Detta utseende utmärks av klar ljussättning, långa pauser som lämnar utrymme för skratt samt koncentration i rummet genom att scenerna är filmade med små kamerarörelser och skiljer sig därför från den estetik som omgärdar realistiska genrer som till exempel dramat (Mills 2005, s. 32f).

Brett Mills (2005) argumenterar dock i *Television Sitcoms* för att ovan nämnda synsätt är alltför enkelspåriga för att inrymma alla former av sitcoms. Sitcoms där man tagit bort delar av det som traditionellt utmärker genren existerar och det är inte ovanligt att genren lånar narrativa element från andra genrer⁵ (Mills 2005, s. 25ff).

---

⁴ Simpson (2003) påpekar förvisso att alla diskurser inte tillåter humor och att området därför har ett starkt släktskap med tabun (Simpson 2003, s. 2).

⁵ Exemplifierar sina argument gör Mills genom att lyfta fram relationen mellan karaktärerna Ross och Rachel i sitcomen *Friends* som ett lån från såpoperan. Relationen utvecklas under seriens tio säsonger, varför det måste

2.2.2 Satir

Satiren har till skillnad från sin släkting sitcomen ett något bättre rykte. Genren utmärker sig av att vara "[en...] framställning som är ironisk eller hånfull på ett elegant och (ofta) träffande sätt (mest om skrivet verk)" (Nationalencyklopedin 2010).

Jonathan Gray, Jeffrey P. Jones and Ethan Thomson (2009) definierar i *Satire TV: politics and comedy in the post-network era* begreppet satir som:

verbal aggression in which some aspect of historical reality is exposed to ridicule. It is a mode of aesthetic expression that relates to historical reality, involves at least implied norms against which a target can be exposed as ridiculous, and demands the pre-existence or creation of shared comprehension and evaluation between satirist and audience

(Gray, Jones & Thomson 2009, s. 12)

Satirens målsättning blir enligt definitionen förlöjligandet. Genom att gå till attack mot ett bestämt objekt riktar genren sin kritik mot objektet, vilket allt som oftast är en kritik som bryter mot normer eller sociala konventioner. Trion bygger här sitt resonemang på Sigmund Freud som menade att handlingen att skämta i sig ett sätt att hantera aggressioner. Genom att förlöjligen någon eller något som har makt över ett subjekt befrias detsamma i ögonblicket från maktutövandet (Gray, Jones & Thomson 2009, s. 12).

Till skillnad från sitcom-forskningens fokus på att definiera genren har undersökningar av satirer fokuserat på att identifiera dess funktioner. Med en undersökning av humor inom äktenskapet av Avner Ziv som utgångspunkt har Paul Simpson (2003) valt de tre funktioner som han menar är relevanta för att förstå vad satir är och gör. Genren har en *aggressiv* funktion, dvs. den förlöjligar och driver med ett offer, vilket vidare placerar den som skämtar att i en överordnad position gentemot den som förlöjligen. Den har också en *social* funktion, vilken underbygger inom- och mellangruppsliga band samt förstärker samhörighetskänslor i mellanmänniska relationer. Till sist menar Simpson (2003) att genren har en *intellektuell* funktion som är baserad på absurditeter, ordlekar och nonsens, vilket skänker tillfredsställelse åt mottagaren genom att vara en temporär fristad från strikta regler och rationalitet. Till skillnad från annan slags humor, menar Simpson (2003) att satiren är multifunktionell, då alla funktioner verkar samtidigt inom genren. Den aggressiva, då det ligger i genrens natur att utse ett objekt som mål för sin attack. Saknas funktionen,

betraktas som meningsfullt för publiken att känna till bakgrundshistorien för att kunna tillgodogöra sig de skämt som rör Ross och Rachels förflutna (Mills 2005, s. 25ff).

menar Simpson, att det typiskt satiriska försvinner. Satiren har vidare en social funktion genom att mellangruppsliga band kan skapas genom "framgångsrik" satir samt en intellektuell funktion, som förvisso är olika verksam i olika slags satirer, men som Simpson menar är verksam då han hävdar att genren är lingvistiskt kreativ (Simpson 2003, s. 3).

Gray, Jones & Thomson (2009) menar vidare att det finns två sorters satir. Genom att använda exemplen Simpsons och South Park som ibland betraktats som oseriösa av kritiker på grund av att deras satiriska måltavlor är allt och alla nyanserar trion kritiken genom att skilja politisk satir från parodisk satir. Genom sin aggressiva funktion blir genren automatiskt en potential kanal för politisk kommunikation som förvisso kräver (för)kunskap och medvetenhet av sin tittare, men blir också ett kulturellt uttryck för behovet av både kritik och en annan politisk diskurs än den som förmedlas genom auktoritära källor (Gray, Jones & Thomson 2009, s. 7-17). Då satirens objekt inte nödvändigtvis är politiskt, utan också kan vara etisk, estetisk eller fördomsinriktad, talar trion om den parodiska satiren. Termen parodi behandlas ofta som en synonym till satir, men all satir är enligt trion inte parodisk. Med en hänvisning till Neale & Krutnik menar de att satiren som övergripande genre attackerar sociala konventioner, medan parodin är inriktad mot estetiska ideal (Neale & Krutnik i Gray, Jones & Thomson 2009, s. 17).

3. Biblioteksrepresentationer

Då vi i vår undersökning vill lyfta fram biblioteksrepresentationer i amerikanska sitcoms och satirer kommer vi i följande kapitel redogöra för hur tidigare forskning har behandlat ämnet. Forskningen är hämtad ifrån såväl biblioteks- och informationsvetenskap som litteraturvetenskap och genusvetenskap, då ämnet tangerar fler fält än det vi själva befinner oss i.

Vi har valt att presentera genomgången av litteraturen tematiskt där första avsnittet behandlar forskning som undersökt biblioteket som symbol och det andra behandlar forskning om biblioteket i populärkulturen.

3.1 Det intellektuella biblioteket

I artikeln *Beyond the lie at the heart of the library: Blake and Bachelard* föreslår Ewen Jarvis en åtskillnad mellan det fysiska biblioteket och det intellektuella biblioteket. Medan det fysiska biblioteket existerar materiellt är det intellektuella en föreställd struktur som springer ur en avsändares upplevda verklighet:

[...] we must concede that although the physical library might be ‘obtained from the outside, through a series of enumerable acts’ the imagined intellectual material, of which the intellectual library is composed, is interior and could be said to seep through us until it is eventually, shall we say, exuded in the form of texts, images or other creative acts.

(Jarvis 2007)

Det fysiska biblioteket rymmer enligt Jarvis det intellektuella och i linje med den franska filosofen Gaston Bachelards teori om den mänskliga fantasin som ett sätt att omforma och bearbeta perceptionen undersöker han hur detta intellektuella bibliotek uttryckts som representationer i konst och litteratur. Relevant för vår undersökning blir detta synsätt på relationen mellan perception och uttryck:

We always think of the imagination as the faculty that *forms* images. On the contrary, it *deforms* what we perceive; it is, above all, the faculty that frees us from immediate images and *changes* them. If there is no change, or unexpected fusion of images, there is no imagination; there is no *imaginative act*.

(Bachelard i Jarvis 2007)

Att se relationen mellan fantasi och bilder som en förvrängning av perceptionen anser vi vara såväl förenligt med som fruktbart för socialkonstruktivistisk teoribildning, eftersom grundantagandet att det mänskliga sinnet förändrar vad den upplevt ligger i linje med tanken om föreställningar om verkligheten som kategoriseringar av densamma (Jarvis 2007; Winther Jörgensen & Phillips: 2000, s. 11).

Jarvis föreslår att det intellektuella biblioteket från och med 1500-talets bildkonst (till exempel Pieter Brugler) fram till 1900-talets litteratur (till exempel William Blake och Jorge Luis Borges) och arkitektur återkommer representerat i form av Babels torn. I den bibliska berättelsen manifesterar sig mänsklig hybris i det projekt som står i intrigens centrum – byggandet av ett koniskt Babels torn som skall nå ända upp till himlen. Planerna väcker Guds vrede och leder till att han bestraffar människorna genom språkförbistring, vilket i förlängningen leder till samhällets fall. Tornet har i vedertagen tolkning blivit en symbol för lögnen om mänsklig enhet, men Jarvis föreslår en tolkning vilken också inkluderar lögnen om konformitet (Jarvis 2007).

Även Gary Radford (1992) anknyter i artikeln *Positivism, Foucault, and the Fantasia of the Library: Conceptions of Knowledge and the Modern Library* till den så kallade lögnen om konformitet när han menar att biblioteket – och åsyftar här framförallt forskningsbiblioteket – är en institution som företräder en positivistisk kunskapssyn⁶, dvs. betraktar den kunskap som återfinns i dokument som möjlig att på ett objektivt sätt förvara, organisera och klassificera. Med en hänvisning till Jeffrey Garrett förklarar han bibliotekets relation till samhället och – vid tidpunkten då han skriver – den rådande kunskapsdiskursen: “there exists a ‘collective belief, unchallenged until recently, in the existence of a scientifically derived and classifiable body of knowledge’ and that the library is ‘one of the most visible and important temples that society has erected to this belief’” (Garrett i Radford 1992, s. 11).

Tanken återkommer i artikeln *Power, Knowledge and Fear: Feminism, Foucault and the Stereotype of the Female Librarian* (1997) där Radford & Radford framhåller biblioteket som en metafor för förnuft och ordning. Trots att det finns anledning att ställa sig kritisk till artiklarnas aktualitet, då biblioteket som institution under 2000-talet förändrats radikalt anser vi att tesen har viss relevans. Som Radford också framhåller i sin artikel uttrycker bibliotekets inre struktur med klassifikationssystem, organisationsprinciper et cetera, ett konformt sätt att se på kunskap (Radford 1992). Som Foucault framhåller i *The fantasia of the library* har dokument både uppenbara och gömda relationer till varandra, varför biblioteket som ordnande institution har

---

⁶ Ur ett vetenskapsteoretiskt perspektiv synen på kunskap som baserad på sinneseffarenhet samt tanken att endast fakta som går att observera har legitimitet.

diskursiv makt och bidrar till att bygga en kunskapstradition som utmärker en tidsepok (Foucault 1977, s. 91f.)

3.2 Biblioteket i populärkulturen

Bland den tidigare forskningen om biblioteksrepresentationer är Kornelia Tanchevas *Recasting the Debate: The Sign of the Library in Popular Culture* (2005) den som har tydligast fokus på biblioteket. Tancheva har ett semiotiskt perspektiv och betraktar biblioteket som ett kulturellt tecken snarare än en institution. Hon menar att tecknet först när det tolkas får betydelse samt det representerar och konstituerar diskurser. I sin undersökning av de tre filmerna *The Name of the Rose*, *The Wings of Desire* och *Attack of the Clones* kommer hon fram till att tecknet flyter samt att till exempel genre och fiktionens teman spelar in för representationerna. Gemensamt för hennes material är dock att representationerna behandlar tillgång till information och uttrycker oro kring de konsekvenser universell tillgång kan ge (Tancheva 2005, s. 530ff.).

Hon ställer sig vidare kritisk till det fokus på stereotyper, rädsla och kontroll som tidigare forskning om biblioteksrepresentationer gjorts: "Instead of adding to the negative-positive stereotypes discourse, [...there is a need] to investigate popular representations of the library as defined by their cultural context(s)" (Tancheva 2005, s. 533ff.). Vi håller till viss del med om hennes kritik, men menar att en diskursanalytisk studie av biblioteksrepresentationer inte nödvändigtvis resulterar i en dikotomi.

I artikeln *The Librarian Stereotype and the Movies* framhåller Stephen Walker och V. Lonnie Lawson (1993) att bibliotek och bibliotekarier främst tycks förekomma i mysterier och thrillers. Walker och Lawson nämner också att humoristiska genrer, med dess överdrifter och förenklingar blir ett alternativt sätt att se på världen som kan avslöja stereotyper. Trots att artikeln fokuserar på bibliotekarierepresentationer och undersöker ett annat medium vad vi gör har författarna ett angreppssätt som liknar vårt, då de precis som Tancheva framhåller att genrer har betydelse för representationers utseende.

Biblioteket och bibliotekariens roll i populärkulturell tv har också tagits upp i texten *Going to Hell: Placing the Library in Buffy the Vampire Slayer* där Adriana Estill (2006) skriver om biblioteket i tv-serien *Buffy the Vampire Slayer* (förkortat *BtVS*). Texten behandlar bibliotekets utformning, roll och hur karaktärerna i serien använder sig av och refererar till biblioteket och bibliotekarien. *BtVS* är en fantasyserie med humoristiska inslag som handlar om demondräparen Buffy och hennes vänner som bor i Sunnydale, en stad placerad rakt över en portal till ett universum befolkat av demoner. Öppningen till denna portal finns i just stadens high school-bibliotek. I serien används biblioteket för att nå kunskap om hur Buffy kan besegra demonerna som kommer och stör friden i samhället, dels genom research men också genom bibliotekarien Giles som fungerar både som mentor, väktare, lärare och informationssökare. Estill beskriver hur biblioteket i *BtVS* genom sina många roller -

utöver den som informationscentral - visar att dessa roller är beroende av bibliotekets fysiska karaktärsdrag, att platsen inte är statisk utan att platsens mening kommer genom användandet. Här hänvisar Estill (2006) till vad Foucault kallar "heterogeneous space", utrymmet vi lever i som är baserat på relationer. I förhållandet till biblioteket tydliggör detta hur biblioteket som plats är beroende av dels det estetiska, fysiska och dels människor och deras handlingar.

Estill (2006) beskriver hur biblioteket blir en plats utan mening om ingen använder det och pekar också på hur bibliotekets komplexa natur framkommer inte enbart genom sina många roller men också genom dess fysiska utseende. Vidare tar hon upp det fysiska rummets roll i förståelsen av biblioteket och menar att biblioteket i serien inte bara, vilket tidigare forskare antytt, fungerar som en "hemligheterens väktare", utan att bibliotekets natur och estetiska utseende understödjer en speciell vision rörande kunskap och information. Estill tar även upp att trots att high school-biblioteket borde fungera som en offentlig plats tar Buffy och hennes vänner i serien successivt över biblioteket och gör det till sitt och att stiga in i dess fysiska rum blir som att stiga in i cirkeln kring karaktären (Estill 2006, s. 241f.).

I sin avhandling *Allt annat än allvar* analyserar Anna Lundberg (2008) bibliotekarien och tillika huvudkaraktären *Sally* i den svenska 90-talssitcomen med samma namn. Genom att anlägga ett queerfeministiskt raster på Michail Bachtins texter om medeltida skrattkultur framhåller hon Sally som ett exempel på den karnevaliska kvinnliga grotesken. Trots att bibliotekarien inte står i centrum i vår undersökning är hennes synsätt fruktsamt, då hon lyfter fram relationen mellan kroppslighet och biblioteksrummet som en kollision. Sallys kropp "krockar som en bulldozer mot bibliotekets kopplingar till bildning" (Lundberg 2008, s. 248).

Att Lundberg inte kommer från en biblioteks- och informationsvetenskaplig tradition blir dock tydligt i beskrivningen av biblioteket som "en komprimerad bild av kulturellt kapital och bildningsideal" och "en profan och samtidigt helig plats" samt att hon framhåller att serien *Sally* "ger en pragmatisk bild av vad biblioteket ska användas till" (Lundberg 2008, s. 251, 248, 253). Biblioteket innehar förvisso kulturellt kapital och som även Radford argumenterar för ett bildningsarv med disciplinerande drag och diskursiv makt (Radford 1992). Författaren använder dock av en statisk bild av institutionen och avsaknaden av representationsteori i hennes avhandling lämnar klyftan mellan verkets bibliotek och förlagan onämnd.

Iakttagelserna av biblioteksrummet som Lundberg (2008) gör bygger på två svenska kandidat- och magisteruppsatser i biblioteks- och informationsvetenskap som ofta citeras när bibliotekarierollen och biblioteket behandlas i svensk kontext.⁷ På grund av uppsatsernas genomslagskraft finner vi det nödvändigt att förhålla oss till dem nedan.

---

⁷ Widenbergs uppsats citerades bland annat i en artikel om den nya yrkesrollen i DN-artikeln *Det räcker inte att säga: schh!* från 2006. Både Widenbergs och Hagman Öbergs uppsatser är också flitigt citerade i de magisteruppsatser som följde åren efter författarna examinerats (Dahlman 2006, Lodin 2005, Hagman Öberg 2003).

Anette Widenbergs kandidatuppsats *"Snipig tant eller lärdomsgigant"*. *En genusteoretisk studie av kvinnliga och manliga bibliotekarier i skönlitteraturens värld* (2000) behandlar stereotyper i framställningen av bibliotekarier i skönlitteratur och tecknade serier. I uppsatsen framhålls dock ett oupplösligt samband mellan hur biblioteksrum och bibliotekarier skildras och i hennes resultat går att urskilja tre förekommande representationsmodeller för biblioteksrummet; gömställe/skyddsrum, ogästvänligt rum och oanvänt rum. Gömstället/skyddsrummet präglas av stillhet och skildras med vördnad samt ett vokabulär hämtat från en kristen kontext, medan det ogästvänliga rummet är "en för bibliotekarierna reserverad plats" som genom formella och informella regelverk inger besökarna mindervärdighetskänslor (Widenberg 2000, s. 17). Som det oanvända rummet skildras biblioteket som ett rum som samlar damm i brist på andra besökare än bibliotekarierna själva (Widenberg 2000, s. 13ff.).

Relevant för vår undersökning är hur Widenberg (2000) visar hur representationerna av biblioteket har paralleller till kyrkor. Dessa paralleller går att dra både från känslor av andakt och av vördnad som infinner sig hos besökaren/användaren, men också rent estetiskt hur arkitekturen kan väcka samma typ av rädsla och känsla av litenhet inför ett bibliotek som en kyrka (Widenberg 2000).

I magisteruppsatsen *"I. am a librarian!" En undersökning av hur bibliotek och bibliotekarier skildras i filmer och tv-serier* av Åsa Hagman Öberg (2003) återkommer och omformuleras Widenbergs (2000) stereotyper. Hagman Öberg formulerar istället fyra teman för hur biblioteksrummet representeras i film och tv; det tysta biblioteket, biblioteket som en plats för avgörande scen, biblioteket som mötesplats och biblioteket som arbetsplats.

Det tysta biblioteket karaktäriseras av stillhet och genom normer kontrollerad tystnad. Gestaltningen av rummet framställs som en kombination av Widenbergs kategorier gömstället/skyddsrummet och det oanvända rummet. Temat biblioteket som en plats för avgörande scen sammanför representationer av biblioteket som har ett "positivt symbolvärde" då rummet används för att få svar på ställda frågor (Hagman Öberg 2003, s. 47). Medan biblioteket som mötesplats främst dyker upp i en romantisk kontext, fokuserar biblioteket som arbetsplats på de professionella aspekterna av bibliotekarieyrket. De uppgifter som utförs i representationerna är främst: bokuppsättning, stämpling av böcker och referensdiskpass i ett öde bibliotek (Hagman Öberg 2003, s. 44ff.).

Något som saknas i uppsatserna är att både Widenberg och Hagman Öberg inte lyckas anknyta sina teorier till resultaten tillräckligt. Ingen av dem problematiserar heller vidare den spridning de har på materialet – i Widenbergs fall missar författaren att diskutera de olika textgenrernas betydelse för undersökningen och Hagman Öberg fördjupar inte problematiken i att använda sig av både vitt skilda genrer och material från ett flertal olika länder i sin undersökning.

4. Metodologiska och teoretiska perspektiv

Vårt val av diskursanalysen som en metodisk och teoretisk utgångspunkt grundar sig i att vi betraktar angreppssättet som givande när man vill undersöka beståndsdelarna i det system av till exempel handlingar, idéer, föreställningar och stereotyper som genomsyrar representationer av biblioteket under en specifik epok. Diskursanalysen är ett verktyg för att studera menings- och kunskapsproduktion som samtidigt inkluderar ett maktperspektiv och utgör såväl en teori som en metod för att undersöka hur diskursen om ett specifikt ämne ser ut, samt hur den uppstår, underhålls och används (Sahlin 2009, s. 90).

Att vårt val fallit på en foucaultianskt inspirerad diskursanalys har sin orsak i att hans version av teorin på en fundamental nivå undersöker tankegångar och beteenden som annars tas som naturliga och oproblematiske. Gary Radford menar att Foucaults perspektiv är användbara av just den här orsaken; "its attempts to deal with the nature of our underlying assumptions" (Radford 1992, s. 416). Motstånd mot dessa föreställningar betraktas vidare som en naturlig del av en diskurs – det är de facto genom brott mot en diskurs som dess innehåll och mekanismer blir synliga (Foucault i Mills 2004, s. 37). Då vårt syfte med uppsatsen är att undersöka just motstånd anser vi perspektivet lämpligt såväl för att lyfta fram diskursens alla komponenter, då stor del av vår kritik mot Radford & Radfords (2001) artikel *Libraries, librarians and the discourse of fear* består av att de förbiser den nämnda aspekten. Vi har också ansett det vara relevant att använda samma teoretiska grund som författarna gjort i undersökningen för att våra resultat på ett relevant sätt skall kunna fungera som en jämvikt till deras resultat.

För vår undersökning får metod- och teorivalet resultatet att vi menar att de representationer vi undersöker tillsammans skapar bilder och föreställningar om hur man uppfattade vad ett bibliotek är och hur det fungerar under 1990-talet. De mönster som finns i representationerna utgör med Foucaults terminologi en diskurs. Vi kommer att återkomma till diskursbegreppets innebörd (se kap. 4.1.1). I följande kapitel presenteras också kort diskursanalysens socialkonstruktivistiska arv samt sambandet mellan diskurs, makt och kunskap. Vi redogör vidare för Radford & Radfords (2001) teori om "skräckens diskurs" samt avslutningsvis för Daniel Kochs (2004) användning av begreppet "social space".

4.1. Introduktion till diskursanalys

Diskursanalysen är en teori som används inom flera vetenskapliga fält, varför ett en rad antal teoretiker med olika utgångspunkter definierat och definierar teorin. Diskursbegreppets innebörd är av den här anledningen omdebatterad och svår att ringa in. Teorin har dock sitt ursprung i lingvistik och litteraturvetenskapen, vilket medför en naturlig relation till språket. Inom samhällsvetenskapen har teorin istället kommit att innebära att man undersöker hur människor uttrycker sig om ett fenomen, men också de strukturer, strömningar eller diskurser som möjliggör ett yttrande blir föremål för analys (Bergström & Boréus 2005, s. 306).

Inom teorin kan man spåra ett så kallat konstruktivistiskt förhållningssätt till mening och kunskap. Perspektivet innebär att man uppfattar föreställningar om oss, vår omgivning och världen som sociala konstruktioner (Sahlin 2009, s. 90). Människors förhållande till mening och kunskap är därmed alltid produkter av den historiska och kulturella kontext de befinner sig i (Hall 2001, s. 73ff). De nyckelpremisser av det konstruktivistiska arvet som återfinns i diskursanalysen är bland annat en kritisk inställning till självklar kunskap. Våra kunskaper om världen kan inte betraktas som objektiva sanningar, utan produkter av hur vi kategoriserar verkligheten. Sättet vi uppfattar världen skapas och upprätthålls genom sociala processer. Kunskap produceras genom interaktion – människor bygger gemensamt upp kollektiva sanningar och sociala förhandlingar skiljer vad som betraktas falskt från vad som betraktas sant åt. Denna konstruktion av sanning bygger på en tanke om ett existerande samband mellan kunskap och social handling. En bestämd världsbild gör att vissa handlingar framstår som naturliga och andra otänkbara, varför konstruktionen av sanning och kunskap får konkreta konsekvenser. De sociala mönster dessa ”naturliga” handlingar tillsammans skapar betraktas som resultatet av den kontext de uppkommer i och inte utav att människor har naturligt givna beteenden som styr deras handlingar i vissa riktningar (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 11f).

4.1.1 Diskursbegreppet

Som Sara Mills (2004, s. 5) påpekar ”flyter” betydelsen av termen diskurs eftersom begreppet definieras i relation till den disciplin man använder den inom. Till exempel är det renodlat lingvistiska diskursbegreppet orienterat mot texters organisation av språkliga element i form av grammatik och till exempel retorik, medan begreppet inom det samhällsvetenskapliga fältet snarare ser på begreppet som "ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (eller utsnitt av världen)" (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 7).

Foucault ger själv inte en och samma definition av begreppet diskurs: ”have I not allowed this same word ”discourse” [...] to vary as I shifted my analysis or its point of application?” (Foucault 1982, s.215f.). Att användningsområden för begreppet har skiftat mellan olika undersökningar och verk tyder på att begreppets innebörd ur ett foucaultianskt perspektiv kan konstitueras utefter hur det används i en specifik kontext. Det som komplicerar att redogöra för begrepps innebörden hos Foucault är diskurs hos denne får flera betydelsernivåer:

Instead of gradually reducing the rather fluctuating meaning of the word "discourse", I believe I have in fact added to its meanings: treating it sometimes as the general domain of all statements, sometimes as an individualizable group of statements, and sometimes as regulated practice that accounts for a number of statements.

(Foucault i Mills 2004, s. 6)

Om man delar upp detta yttrande kan man urskilja tre nivåer av begreppets betydelse. Den första nivån är att alla yttranden eller texter som har mening och som har effekt i verkligheten kan räknas som en diskurs. Definitionen säger mer om förekomsten av diskurs, än om vad en diskurs eller diskurser i sig är (Mills 2004, s. 6).

Den andra nivån säger att grupper av utsagor (med liknande innehåll) kan tillsammans utgöra en diskurs. Här åsyftas att grupper av likartade yttranden tillsammans kan utgöra delar av en och samma diskurs, då en enskild text eller exempelvis ett yttrande kan aldrig skapa en diskurs. Foucault menar att dessa grupper av språkliga element fungerar som en sorts organiserande principer inom diskursen (Hall 2001, s. 72f). Fokus i foucaultiansk diskursanalys ligger därför på att identifiera strukturer och urskilja diskurser i betydelsen; grupper av yttranden som verkar vara normerande och koherenta (Mills 2004, s. 6).

Den tredje nivån innebär att en diskurs kan vara en normerande praktik som innehåller tillåtna utsagor (och handlingar), men också tabun. Denna nivå syftar på de regler och strukturer som producerar särskilda yttranden, texter eller handlingar (Mills 2005, s. 6). Foucault betraktar det som att diskursen i sig skapar ett ämne och därmed reglerar hur man talar om ämnet samt agerar kring det. Tillika skapar den gränser och begränsar eller till och med förbjuder andra sätt att tala om ämnet (Hall 2001, s. 72).

I vår användning av diskursbegreppet utgår vi från alla tre nivåer behövs för att kunna identifiera en diskurs. När vi gjort vårt urval har vi dock utgått den första och andra nivån för att fånga in diskursen. De representationer där biblioteksrum förekommer samt scener som föranleder alternativt följer på ett besök i rummet utgör tillsammans en diskurs. Vi definierar begreppet diskurs som det som producerar meningsfulla yttranden och handlingar, vilka tillsammans skapar vad som betraktas vara norm, sanning och kunskap under olika historiska perioder (Hall 2001, s. 73 f).

4.1.2 Kunskap och makt

Foucault menar att en diskurs alltid implicerar maktrelationer. Det finns ett samband mellan makt och hur kunskap konstitueras som sanning och det som är signifikant för relationen ligger i huruvida samt under vilka omständigheter kunskap blir eller inte

blir accepterad. ”There is no power relation without the correlative constitution of a field of knowledge, nor any knowledge that does not presuppose and constitute at the same time, power relations” (Foucault 1979, s. 27).

Foucault menar också att makt manifesterar sig i alla diskurser, men att den inte nödvändigtvis överförs hierarkiskt utan att den rör sig åt alla håll samtidigt. Alla människor befinner sig i maktcirkulationen, såväl förtryckare som förtryckta, och upprätthåller gemensamt de maktstrukturer som existerar inom en diskurs (Hall 2001, s. 77). Vad gäller maktens effekter menar Foucault att makt och maktutövande inte endast har negativa aspekter – makt är också produktiv; ”It doesn’t only weigh on us as a force that says no, but... it traverses and produces things, it induces pleasure, forms of knowledge, produces discourse. It needs to be thought of as a productive network which runs through the whole social body” (Foucault 1980, s. 119).

För att identifiera maktmekanismer inom en diskurs måste man studera relationer mellan vad som betraktas som kunskap vid en viss tid och vilka konsekvenser det ger för relationerna människor emellan. Yttranden ger oss kunskap om vad som betraktas som sant och det finns regler som fastställer vilka sätt att tala om det specifika ämnet som är godtagbart och därmed exkluderar andra möjliga diskurser. Det existerar dock en vetenskap om att en annan diskurs vid ett annat historiskt ögonblick kommer att resa sig, ersätta den gamla och öppna upp för nya diskurser (Hall 2001, s. 73f).

4.1.2.1 Motstånd

Foucault menar att motstånd är en naturlig del av en diskurs trots att denna bestämmer vad som betraktas som sann kunskap om ett ämne vid en viss tidpunkt och verkar för att exkludera alternativa synsätt (Mills 2001, s. 37). Dessa alternativa synsätt kan dock fortfarande existera, utan att vara normativa (Sahlin 2009, s. 86). Eftersom en diskurs utövar en kontroll över vad som är tillåtet finns mekanismer för att stänga ute motståndet; tabun, distinktioner mellan galenskap och förstånd samt distinktioner mellan sant och falskt (Foucault 1993). Då mekanismerna verkar kontrollerande blir motstånd ett sätt att hantera kontrollen och även om en från diskursen avvikande handling avfärdas som galenskap eller lögn synliggör motståndet diskursen.

4.2 Skräckens diskurs

Marie Radford & Gary Radford (2001) presenterar i sin artikel *Libraries and librarians and the discourse of fear* en diskursanalytiskt orienterad studie av biblioteksrepresentationer i populärkulturella verk. Det undersökta materialet består av verk från olika medier – tv, skönlitteratur och film - och skiftande genrer.

I artikeln visar paret på hur skräck är ett återkommande element som organiserar och sammanför representationerna av bibliotek och bibliotekarier. Biblioteket porträtteras ofta med metaforiska paralleller till kyrkor och katedraler och bibliotekarien står som en väktare mellan ordning och kaos. Denne använder sig ofta av förnedring och förödmjukelse som vapen för att hålla besökarna på i schack och för att kontrollera deras beteenden. Övertramp mot de regler som bibliotekarien vaktar över är förknippade med skam och yrkesmannen eller kvinnan får därför också en funktion som polis. Paret föreslår att sådana representationer möjliggörs genom existensen av en ”skräckens diskurs”, utan vilken dessa bilder av bibliotek och bibliotekarier inte skulle bli begripliga. Begreppet är hämtat från appendixet ”The discourse on language” som går att finna i *The archeology of knowledge*. Här uppmärksammar Foucault ett samband mellan kontroll, diskurs och skräck, vilket är relevant för att förstå möjliggörandet av diskursen (Radford & Radford 2001, s. 300).

Ur ett foucaultianskt perspektiv är biblioteket en institution som skapar och bibehåller diskursiv kontroll genom till exempel organisation och klassifikation av sitt material. Genom att sätta etiketter på böcker och systematiskt organisera dem efter ett förutbestämt mönster tar man intellektuell kontroll och tillskriver sig rätten att definiera vilken kunskap som är hierarkiskt överordnad annan. Eftersom det okända och okontrollerbara kaoset existerar inom bibliotekets väggar⁸ försöker man kontrollera kaoset genom struktur, klassifikation och organisation, men även genom att skapa ordning i rummet och därmed regler för detsamma. Allt för att kaoset inte ska ta över och det oändligt möjliga få rum. Radford & Radford drar här en parallell Foucaults (1979) undersökningar av fängelset i *Discipline and Punish* för att förklara med vilka fler mekanismer kontrollen sker. Han tar här upp polisförhör som en mekanism, vilken han menar inte enbart handlar om att samla information om ett brott. Polisförhöret är också en ritual, vilken skapar en domän av makt och kunskap där olika parter intar olika roller. Den som förhör utövar makt och dominans genom att göra de som förhörs till objekt. Förhöret blir alltså en slags objektifieringens ceremoni. Radford & Radford använder Foucaults undersökningar om maktrelationer i fängelser som en jämförelse för hur rollfördelningen sker på ett bibliotek – här delas individer upp i grupperna: bibliotekarier och användare. Rollerna väljer helt enkelt subjekt och får konsekvenser för vad den som tilldelas till exempel rollen användare kan göra. Någon möjlighet att kliva utanför diskursen och de här mönstren ges inte (Radford & Radford 2001, s. 317).

De tre teman som bildar skräckens diskurs i deras undersökningsmaterial är; biblioteket som katedral, förödmjukelsen av användaren och bibliotekspolisen.

4.2.1 Biblioteket som katedral

---

⁸ I *The fantasia of the library* tar Foucault upp hur Bachtins intertextualitetsbegrepp möjliggör oändliga sätt för verk att förhålla sig till varandra.

Radford & Radford menar att en biblioteksbyggnad är ett meddelande i sig. Med en hänvisning till Pickering Thomas menar de att såväl exteriör som interiör är semiotiskt laddade element som "läses" och tolkas av betraktaren. Att bibliotek ofta representeras som kyrkor - byggnaderna beskrivs som stora, skräckinjagande och gammaldags - implicerar att institutionen förkroppsligar en relation både känslor som skräck och vördnad. Dess fysiska utformning blir en manifestation av diskursen och visar upp ett arv från det förgångna som måste förvaltas (Radford & Radford 2001, s. 309ff).

4.2.2 Förödmjukelse av användarna

Inom skräckens diskurs tillskrivs bibliotekarien egenskapen att vakta över den kunskapskatedral som biblioteket representeras som. Återkommande sätt att porträttera denna vakt är att beskriva bibliotekarien som en höklik figur, vilken förnedrar och förlöjligar användaren och får honom eller henne att känna sig liten. Rädslan för att bli avslöjad i kombination med skam över bristande kunskaper förstärks eftersom bibliotekarien tenderar att bestraffa denne om den begår ett misstag, som till exempel att ställa tillbaka en bok i fel hylla eller lämnar tillbaka sina lån först efter att utlåningsdatumet gått ut (Radford & Radford 2001, s. 312ff).

4.2.3 Bibliotekspolisen

För att återknyta till användarnas rädslor för att begå fel, möjliggör skräckens diskurs en representation av bibliotekarien som polis. Denne har som ordet antyder samma rätt att skipa rättvisa och pondus som yrkesverksamma inom poliskåren – åtminstone i betraktarens öga. Han eller hon anklagar, frågar ut och förmanar användaren och får denne att drömma mardrömmar om borttappade biblioteksböcker. De vapen och strategier med vilka han eller hon ansätter användaren är desamma som ovan - den stora skillnaden ligger i att bibliotekspolisen flyttar sina befogenheter utanför bibliotekets gränser och söker aktivt upp låntagare i deras hem för att konfrontera dem. Bibliotekspolisen utgör därmed både den mest överdrivna och den ultimata representationen av skräckens diskurs (Radford & Radford 2001, s. 318ff).

4.2.4 Invändningar mot undersökningen

Trots att Radford & Radfords artikel utgör utgångspunkten för vår undersökning ställer vi oss kritiska mot delar av deras undersökning. Genom att fokusera på biblioteket som byggnad och bibliotekariens strategier för att stänga kaoset ute missar de faktumet att användarna själva bidrar till att upprätthålla diskursen. Som tidigare nämnts väljer roller subjekt i en diskurs och den tvångströja som användarrollen kan

vara sätts på när en individ stiger in i ett bibliotek, men detta är ingen anledning att inte undersöka användarnas delaktighet och deras beteenden inom diskursen.

Vidare menar vi att Radford & Radford inte lyfter fram parallellen mellan bibliotek och kyrkor tillräckligt väl. När ett bibliotek beskrivs med en kyrkometaför implicerar stilfiguren en relation mellan biblioteket och till exempel helighet och högre syften. Vi menar att dessa beskrivningar även om de inte direkt är substantiellt religiösa, går det att knyta förekomsten av sådana metaforer till religiösa funktioner. Användaren förväntas vad gäller kyrkoarkitektur känna vördnad inför byggnaden, dock inte enbart inför dess estetiska utformning utan också för byggnadens syfte. Om en kyrka är en byggnad rest med syftet att tillbe en högre makt, har biblioteket uppförts för att bevara tidigare och samtida generationers nedtecknade kunskap, vilken i sig kan behandlas som ett högre syfte i vissa diskurser.

De problematiserar vidare inte faktumet att deras urval är godtyckligt, utan avgränsning vad gäller varken tid eller genre. Vi menar att det här på sätt och vis strider mot Foucaults formulering av diskursbegreppet, som de ramverk som styr hur man tänker, pratar om och agerar i under ett visst historiskt ögonblick. Genom att använda material som är plockat från ett tjugoförårigt tidsspänn utan att diskutera dess relation till de eventuella förändringar i synen på biblioteket som kan ha skett under perioden är problematiskt, eftersom metoden då används på ett sätt som gör att eventuell utveckling osynliggörs. Att humoristiska representationer, vilka laborerar med överdrifter och stereotyper i högre grad än andra genrer, likställs med framställningar i material som inte har uppsåtet att locka till skratt är också problematiskt.

En annan viktig aspekt som Radford & Radford (2001) missar är faktumet att representationerna de analyserar innehåller spänningar som visar på diskursens komplexitet. Dessa spänningar visar också på hur diskursen fungerar och reglerar alternativa praktiker och får dem att framstå som avvikande.

Det här sättet att se på samspelet mellan diskurs och motstånd är en naturlig del av Foucaults diskursteorier. Genom att förbise motståndet missar Radford & Radford (2001) dynamiken i de representationer de undersöker. Att genomföra en diskursanalys genom att enbart lyfta fram likheterna och gruppera dem ignorerar man faktumet att en diskurs är komplex och består både av strukturer och av de krafter som försöker bryta ned dem. Trots att Radford & Radfords (2001) undersökning innehåller många viktiga poänger gör förbiseendet av motståndsaspekten resultatet av undersökningen till en ad hoc-lösning och en onyanserad förenkling av representationerna.

4.3 Social space

I vår undersökning har vi valt att lägga fokus på rummet och av denna anledning använder vi oss av Daniel Kochs (2004) definition av begreppet social space⁹. Skälet till att Koch använder begreppet social space istället för det traditionella begreppet space är hans fokus på rummet som en social enhet. I rummet uttrycks, produceras och reproduceras sociala mönster och begreppet tar mindre hänsyn till det fysiska rummet än vad som är vanligt. När man studerar det sociala rummet gör man det i förmån för egendomar som definieras och blir definierade av människor samt möjligheten för rummet att innehålla, uttrycka och definiera relationer samt icke-relationer dem emellan (Koch 2004, s. 35f).

Begreppet social space har rötterna i teorier av Henri Lefebvre och Bill Hillier. Deras teorier är olika men den gemensamma grunden är utgångspunkten att den viktigaste aspekten för rum är hur de används eller levs i (Koch 2004, s. 30).

För att analysera hur mening produceras i och genom rumskonfigurationer utgår Koch ifrån Lefebvres begrepp "production of space". Koch tolkar begreppet som att rum kan ha tre roller: produkt, producent, produktionssätt.

För att undersöka hur rum fungerar i de olika rollerna tar Koch begreppet distribution till sin hjälp. Begreppet delas in i tre nivåer som fungerar som motsvarigheter till begreppen produkt, produktion och produktionssätt: distribution av rummet, distribution i rummet och distribution genom rummet.

4.3.1 Distribution av rum

Enligt Koch implicerar sättet man ordnar ett rum på en tanke om hur man vill eller borde ordna samhället, eller till och med kunskap och makt, och att denna tanke är ständigt närvarande i skapandet av social space. Idéerna bakom sätten att organisera på reproducerar varandra i ett samfällt utbyte. Ett hierarkiskt ordnat rum implicerar en hierarkisk kultur, rum med "flaskhalsar" (för att kontrollera flödet i rummet kan man med varierande grad av medvetenhet skapa speciella mötespunkter) ger uttryck för en annan typ av kontroll och rum med många privata utrymmen kan tyda på att man värderar det privata högt eller det kollektiva lågt. Att då försöka ordna rummet på ett annat sätt blir därför mer än just ett sätt att ordna rummet. Även om kopplingen mellan ordning i rum och ordning i samhälle inte är glasklar menar Koch att vissa sätt att ordna rum på är önskade i vissa kulturer och omöjliga i andra, och att vissa rum uppmuntrar en viss typ av kultur (Koch 2004, s. 30).

4.3.2 Distribution i rum

---

⁹ Vi har i texten valt att översätta ordet space med rum, trots att detta kan vara en begränsande översättning som inte nödvändigtvis tar tillvara på alla potentiella meningar av ordet 'space'.

Människor och artefakter existerar inte i rum utan kontext. De finns båda i rum både i en ”absolut” betydelse, men också i en relativ betydelse till andra människor eller saker. Sättet människor och saker är ordnade på i ett rum säger något om deras relation och status inför andra. Alla sätt att ordna saker på, exempelvis i en bokhylla, säger att det finns en idé bakom ordnandet och hur det som ordnas relaterar till varandra, men också vilka relationer som är viktigare än andra.¹⁰ Den rumsliga distributionen av exempelvis böcker i ett bibliotek visar inte enbart hur kunskap och litteratur (och enligt Koch – i förlängningen världen -) ordnas, utan också hur de relaterar till varandra och hur det är meningen att vi ska relatera till dem. Att undersöka hur saker ordnas kan alltså inte bara berätta, i exemplet bibliotek, vilken typ av kunskap som värderas högst, men i förlängningen också de ideal som ligger bakom. I ett bibliotek säger den rumsliga fördelningen av saker och personal något om deras relativa status och relationerna dem emellan (Koch 2004, s. 31).

4.3.3 Distribution genom rum

Koch (2004) menar att sociala interaktioner relaterar till interaktion eller icke-interaktion och att detta händer. Denna interaktion sker främst i rummet och kräver någon typ av samnärvaro eller sammedvetenhet, vilka styrs av rörelse och varande. Det sker ingen interaktion utan rörelse. Rörelse och mönster mellan människor, ställen eller grupper bygger upp relationsmönster. Koch (2004) menar vidare att man inte får glömma att utbytet av mening eller idéer som kan ske i mötesprocessen (eller icke-mötet) inte måste vara en medveten process. Användarmönster, hur man betar sig rumsligt, skapar mening åt rummet. Att möta olika människor i olika rum skapar olika mönster och med tid byggs dessa användarmönster och vävs in i det sociala rummet, ger rummet mening och verkar som en källa för meningen (Koch 2004, s. 32).

---

¹⁰ I ett bibliotek ordnar man exempelvis böcker efter ämne, men ibland också efter storlek. Efter att ha ordnat böcker efter ämne ordnar man dem efter underämnena, och på hyllan hamnar de sedan efter författare eller titel. Detta sätt att ordna på säger något om vad som är hierarkiskt viktigast, exempelvis – Naturvetenskap - Biologi – Träd - ”Träd: & Blommor” av Astrid Bergman Sucksdorff. Ett annat sätt kan vara att sortera medietyper för sig och ha skivor på ett ställe, filmer på ett annat.

5. Material och urval

I följande kapitel redogör vi för vårt urval och de avgränsningar av materialet som vi har gjort. Vi redogör även för vår sökprocess och vårt tillvägagångssätt.

5.1 Avgränsningar

Vi har när vi gjort vår avgränsning av material valt att koncentrera oss på tv-mediet. Avgränsningen har gjorts då uppsatsen syftar till att undersöka populärkulturella biblioteksrepresentationer med fokus på biblioteket som socialt rum. Med syftet i åtanke har vi gjort bedömningen att visuella medier tydligare representerar bibliotekets rumsliga aspekt samt är mindre undersökta än till exempel renodlat textbaserade medier, som till exempel skönlitteratur. Ur vår synvinkel är tv-mediet vidare det mest lämpliga att undersöka då man vill komma åt biblioteksrepresentationer som reproduceras, eftersom tv-serier får ett stort genomslag via reprisering, tillgänglighet via Internet och DVD-släpp. Utgångspunkterna kan förvisso sägas vara giltiga även för filmmediet, men med skillnaden att tv-serier genom att dels sändas över tid och dels genom mer frekventa repriseringar finns i mottagarnas medvetande under längre tidsperioder.

Vi har efter att gjort en avgränsning för medium strävat efter att främst undersöka material som fått ett stort internationellt genomslag. På grund av att 90-talet var en period som utmärktes av rörlighet, globalisering och ökat utbyte såväl vad gäller varor som idéer och kultur – som till exempel populärkulturella tv-serier – anser vi att decenniet är värt att undersöka närmre. Eftersom USA var ett av de länder som fick störst kulturellt inflytande under decenniet har vi valt att endast använda oss av amerikanskt material. Med en hänvisning till Cunningham och Jackas studie menar vi att humor är nationellt präglad och betraktar en blandning av material från olika nationella kontexter som oförenligt med ett diskursanalytiskt perspektiv (Cunningham and Jacka i Mills 2005, s. 9).

Trots att vi ställer oss kritiska mot att Radford och Radford (2001) i artikeln *Libraries, librarians and the discourse of fear* behandlar ett flertal medier och genrer utan att ta hänsyn till att genrespecifika syften påverkar representationerna har vi valt att inkludera både sitcoms och satirer i vårt undersökningsmaterial. Genrerna har humor som ett gemensamt kommunikativt syfte, vilket innebär att båda enligt humorologiskt perspektiv erbjuder en väg ut från diskursen (Simpson 2003, s. 2). Satirens samhällskritiska och politiska syften menar vi kan uppvägas av det faktum att när en sitcom använder ett bibliotek som scen för att roa mottagarna är den

implicit kritisk. Skämt uttrycker – medvetet eller ej – attityder till de objekt på vars bekostnad avsändare skämtar och representationerna speglar därmed uppfattningar om institutionen. Humoristiska representationer bryter också ofta mot normer (Olsson, Backe & Sörensen 2003, s. 69f), varför vi anser att det i anslutning till vårt syfte att undersöka motstånd har relevans att inkludera båda de humoristiska genrer som dominerande 90-talet i undersökningen. Vi anser också att båda genrerna, i enlighet med Gray, Jones & Thomsons analys av *South Park* och *All in the Family*, kan betraktas vara till funktioner sett moderna manifestationer av den medeltida karnevalen. Detta genom att utgöra en frigörande kontrast mot vardagslivet då individen ges möjlighet att få skratta (Gray, Jones & Thomson 2009, s. 213ff; Bachtin 2007).

I våra avgränsningar har vi aktivt uteslutit tv-serier som riktar sig specifikt till barn. Detta material kan förvisso ibland betraktas som komiskt, men på grund av den tänkta målgruppen har avsnitten ofta tydligt didaktiska inslag vilket gör att representationerna inte är jämförbara med material med annat syfte. Vi har också valt att utesluta tv-serier som kombinerar två skilda genrer, till exempel fantasy- eller skräckkomedier. Representationerna i blandgenrer kan förmodas ha flera och ibland otydliga kommunikativa syften, varför vi har bedömt att det eventuella motstånd som kommer till uttryck i den här typen av biblioteksrepresentationer inte alltid är riktat mot institutionen och därmed inte har någon relevans för vår undersökning.¹¹

5.1.1 Materialinsamling

Vårt insamlade av material har inledningsvis varit kvantitativt orienterat, då vi bedömer att ett sådant förfarande är en förutsättning för att kunna göra ett kvalitativt urval.

Genom att skickat ut förfrågningar om tips på mejlinglistorna BIBLIST¹² och interna mejlinglistor för ABM-programmet vid Lunds universitet samt via att annonsera om vår uppsats syfte via sociala medier som Facebook och Twitter har vi funnit såväl delar av det material som vi i ett senare skede undersökt som tips på listor och hemsidor vilka vi själva systematiskt undersökt.

Vidare har vi gjort grundliga sökningar i databasen *The Internet Movie Database* (förkortat *IMDb*), på webbsidan *TV.com*¹³ och i sökmotorn *Google*. Gemensamt för de två förstnämnda är att de indexerar stora kvantiteter av tv-serier samt att deras metadata innehåller beskrivningar av enskilda episoder av tv-serier. Genom *IMDb*:s funktioner "plot-search" och "tv episode-search" samt en generell sökning,

---

¹¹ Vi har tidigare nämnt att vi aktivt uteslutit material som riktar sig specifikt till barn och vill här betona att de tecknade tv-serier vi valt att inkludera i undersökningen – *The Simpsons*, *Beavis and Butt-head* och *Daria* – inte är för barn. Med *The Simpsons*, en typ av satirisk sitcom som vänder upp- och ner på invanda föreställningar om kärnfamiljen och sitcoms – skapades ett nytt sätt att se på tecknat då serien riktades åt vuxna och inte åt barn.

¹² Mejlinglista för bibliotekarier och biblioteksintresserade.

¹³ <http://www.tv.com>

avgränsad med "episode guide" på *TV.com*, har våra sökningar resulterat i ett stort antal träffar. Vi har undersökt träffarna genom att läsa intrigbeskrivningar och utifrån antydningar om avsnitt där biblioteksrummet figurerar samlat material.

Sökstrategin för sökmotorn Google har varit annorlunda. Genom att söka efter topplistor med populära 90-talsserier har vi utifrån resultaten gått vidare med de tv-serier som klassificeras som komedier enligt *IMDb*. För dessa serier har vi i Google sökt efter andra avsnittsguider än *IMDb* och *TV.com*, vilka vi sedan använt för att söka efter biblioteksrelaterat material. Förutom ett antal träffar som inte funnits indexerade i de två ovan nämnda databaserna har vi använt oss av en lista på bloggen *Dewey and Main*¹⁴ som hjälpt oss att navigera bland de avsnitt där biblioteksrummet förekommer i tv-serien *The Simpsons*.

5.1.2 Urvalskriterier

Efter att ha genomfört vår datainsamling och uteslutit tv-serier med barn som primär målgrupp och blandgenrer fann vi det nödvändigt att ställa upp ytterligare kriterier för att kunna göra ett urval:

- Det enskilda avsnittet skall ha sänts första gången i USA någon gång mellan perioden 1990 och 2000.
- Tv-serien skall ha sänts i Sverige.
- Tv-serien skall klassificeras med kategorin comedy och/eller satire som överordnad genreetikett i databasen *IMDb*.
- Biblioteksrummet ska ha betydelse för scenen, dvs. rummet ska inte vara helt utbytbart utan helst relatera till bibliotekstypiska funktioner.
- Biblioteket i fråga skall vara ett institutionellt bibliotek, såsom ett folkbibliotek, universitetsbibliotek eller skolbibliotek.

Trots att vi hittills mestadels diskuterat en amerikansk kontext betraktar vi kriteriet att tv-serierna skall ha sänts i Sverige som viktigt, då vi vill att våra resultat ska få en mening i den kontext vi som författare skriver och befinner oss i. Som tidigare nämnts har amerikansk kultur haft en stor spridning globalt i ett flertal decennier tillbaka, varför vår förståelse för den och relation till den inte är ny eller obekant i Sverige.

Eftersom det råder delade meningar om vilken specifik genre en viss serie tillhör, då genreindelningen och begreppet i sig kan vara flytande, fann vi det användbart att i

---

¹⁴ <http://deweyandmain.wordpress.com/2007/07/18/mmmm-libraries/>

våra avgränsningar använda oss av de etiketter som fanns för tv-serien på *IMDb*. Fördelen med att använda *IMDb* är att det är en av de största och mest kända databaserna för film och tv på Internet och att därför använda oss av deras genreindelning gör urvalet mer konsekvent.

Vi beslöt oss också för att utesluta scener där privata bibliotek förekommer. Dessa förekommer alltså inte i vårt material och utesluts då platsen inte är offentlig och därmed aktivt begränsar antalet och typ av besökare.

5.2. Materialet

Vårt undersökningsmaterial består av biblioteksrelaterade scener från sju amerikanska sitcoms och satirer. Med biblioteksrelaterade åsyftar vi scener som utspelar sig på ett bibliotek, men i vissa fall också scener som innehållsmässigt anknyter till scener som utspelat sig på institutionen.

De avsnitt som vi undersöker är följande:

Beavis and Butt-head *The History of Women* S05E26

Daria *Fair Enough* S02E10

Friends

- *The One After the Superbowl: Part 1* S02E12
- *The One with Ross' Library Book* S07E07

Golden Girls *Stand by Your Man* S06E11

Married with Children *Bud Hits the Books* S10E24

Seinfeld *The Library* S03E05

The Simpsons

- *Dead Putting Society* S02E06
- *Like Father, Like Clown* S03E06
- *Lisa the Greek* S03E14
- *Sideshow Bob Roberts* S06E05
- *Bart's Girlfriend* S06E07
- *Lisa's Wedding* S06E19
- *Summer of 4 Ft. 2* S07E25
- *In Marge We Trust* S08E22
- *The Wizard of Evergreen Terrace* S10E02
- *Bart, the Mother* S10E03

- *It's a Mad, Mad, Mad, Mad Marge* S11E21
- *Skinner's Sense of Snow* S12E08

Till skillnad från merparten av undersökningsmaterialet, där de utvalda avsnitten kretsar kring biblioteksbesök förekommer biblioteket i *The Simpsons* som en integrerad del i serien. I *The Simpsons* är karaktären Lisa Simpson en van biblioteksbesökare och en riktig ”biblioteksvän”, vilket gör henne till intressant motpol till andra karaktärer i undersökningen eftersom hon så förbehållslöst älskar bibliotek. Ett sätt att göra motstånd mot skräckens diskurs är att helt inordna sig inom ramarna för den, Lisa gör precis det man ska, känner biblioteket utan och innan – vilket vi kommer att visa på i kapitel 6.2.2.1.

5.3 Tillvägagångssätt

Efter att ha genomfört vår materialinsamling så som den är beskriven i kapitel 5.1.1. studerade vi materialet för att se om vilka delar av det som levde upp till våra uppställda kriterier. Därefter sållade vi bort de avsnitt som inte överensstämde med kriterierna samt där biblioteksrummet inte hade en avgörande plats för handlingen i den aktuella scenen.

När det slutgiltiga urvalet var färdigt gjorde vi ett närstudium av varje enskilt avsnitt. Initialt fokuserade vi på arkitektur, intrig och dialog. Då vi hade skapat oss en tydlig bild av materialet jämförde vi det med de teman som Radford & Radford (2001) menar konstituerar diskursen för att upptäcka likheter och skillnader. De sistnämnda försökte vi gruppera tematiskt för att kunna utläsa på vilka sätt motstånd kom till uttryck i materialet. Genom att sätta de funna temana i relation till diskursen, kunde vi utläsa vilka funktioner motståndet fyller i representationerna.

Då vi under arbetets gång fann att diskursen fungerade på olika sätt beroende på vilken målgrupp biblioteket som gestaltades riktade sig till, studerade vi avslutningsvis representationer av bibliotekets barnavdelning och skolbiblioteket för att utläsa vilka skillnader i hur diskursen fungerar som kunde återfinnas.

6. Resultat och analys

I resultat och analys kommer vi att gå igenom hur skräckens diskurs – som Radford och Radford (2001) beskriver den – återkommer i våra undersökta representationer. Den inledande resultat- och analysdelen visar hur skräckens diskurs förekommer och upprätthålls genom arkitektur, i möblering och handlingar. Då alla människor påverkas av en diskurs – eftersom de förhåller sig till den oavsett om de agerar i dess linje eller försöker göra motstånd mot den – kan man i egentlig mening inte särskilja ett upprätthållande från ett motstånd. Vi har dock valt att i presentationen av vårt resultat skilja upprätthållande från motstånd för att synliggöra motståndet då Radford & Radford (2001) missar aspekten och vårt syfte är att lyfta denna förbisedda del av diskursen.

Vi kommer inledningsvis att behandla hur skräckens diskurs upprätthålls i undersökningsmaterialet. Sedan kommer vi att gå igenom det motstånd som formeras inom diskursen och synliggör den. För att urskilja olika slags motstånd har vi valt att strukturera dem efter teman; sexualitet, att omförhandla subjekspositioner och våld.

Avslutningsvis redogör vi för hur biblioteksrepresentationernas barnavdelningar och skolbiblioteket gestaltas, då vi i undersökningen funnit att det finns vissa skillnader i hur barn och vuxna behandlas inom diskursen.

6.1 Att upprätthålla skräckens diskurs

Skräckens diskurs är som vi tidigare redovisat för ett sätt att tolka ett ramverk av symboler och handlingar som används då man representerar bibliotek i populärkulturella verk.

I följande del av analysen tar vi upp de delar av undersökningsmaterialet som bekräftar Radford & Radfords (2001) resultat där de framhåller paralleller mellan bibliotek och kyrkor, förödmjukelse av användare och bibliotekariens funktion som polis som återkommande teman i de undersökta representationerna. Vår presentations struktur är inspirerad av dessa teman, men då vårt undersökningsmaterial och våra resultat skiljer sig åt från deras kommer upplägget inte att vara identiskt. Inledningsvis diskuterar vi hur skräckens diskurs upprätthålls genom bibliotekets yttre arkitektur, därefter paralleller mellan bibliotek och kyrkor. Sedan fortsätter vi med att diskutera hur diskursen och kontrollen upprätthålls genom bibliotekens möblering i representationerna. Avslutningsvis kommer vi att diskutera hur man i representationerna från institutionens håll förödmjucar och kontrollerar användaren.

6.1.1 Bibliotekets yttre arkitektur

Ett återkommande sätt att representera biblioteket visuellt är genom att inleda scener som utspelar sig på biblioteket med ett klipp där exteriören visas. Användandet av dylika klipp inför scenbyte är inte ett ovanligt grepp för mediet, då man genom att visa en bild på platsen där scenen skall utspela sig placerar scenen i en kontext. Klippet ger tittaren en signal om vilka regler som han eller hon kan förvänta sig ska gälla i scenen. Eftersom sitcoms i allmänhet laborerar med normbrott är det här greppet av vikt för genren, då tittaren måste ha en förståelse för vilka normer som gäller för att förstå hur de utmanas (Mills 2005, s. 36). I Seinfeld-avsnittet *The Library* visas till exempel en bild på New York Public Library innan en scen som behandlar karaktären Jerrys försök till konfrontation med en biblioteksanställd om en försenad bok.

Genom att man använder sig av ett reellt bibliotek placeras inte bara mottagaren i en kontext – då man valt att ta bilden på byggnaden rakt framifrån framstår byggnaden som kolossal. Den står också som en kontrast mot en livlig gata och blir en representant för något större än det profana vardagslivet.¹⁵ Genom sin arkitektur med formelement som kolonner och ornament i en stil som lånar antika och renässansestetiska ideal kräver byggnaden respekt. Perioderna räknas som kulturella och estetiska guldåldrar i västvärlden och att imitera stilen är ett sätt att upphöja sig själv till samma nivå. Att byggnaden vid öppningen år 1911 var den dittills största marmorbyggnaden i hela landet vittnar om de anspråk på position man hade i åtanke när man lät bygga den (Dicksson i Radford & Radford 2001, s. 301).

Även i the Simpsons-avsnittet *In Marge we Trust* inleds scenen med en bild av det tecknade Old Springfield Librarys exteriör. Här visas biblioteket ur grodperspektiv – en grå stentrappa leder upp mot en dubbel trädörr som i sin tur leder in i byggnadens hjärta. Kameravinkeln placerar här mottagaren i den fiktiva användarens synvinkel och denne får därigenom uppleva byggnaden som stor och hotfull. Perspektivet ger också intrycket av att biblioteket är oändligt eftersom byggnaden skärs av och fortsätter utanför bilden likt ett Babels torn (Jarvis 2007).

Samma bibliotek återkommer även i avsnitten *Bart, the Mother, Like Father, Like Clown* samt *It's a Mad Mad Mad Mad Marge*. Institutionen har – vilket vi kommer att ha anledning att återkomma till – en viktig plats i serien, och i jämförelse med Seinfeld där klippet följs av scener där kontroll opererar tycks Old Springfield Librarys respektingivande exteriör inte ha en lika stor påverkan på handlingar i biblioteksrummet. Det här visar att element av diskursen representeras i the Simpsons, men då institutionen återkommer har karaktärerna en befäst relation till det som påverkar besöken.¹⁶

---

¹⁵ För alternativa sätt att representera samma bild se diskussionen i kapitel 6.3 Barnavdelningen, skolbiblioteket och skräckens diskurs.

¹⁶ För vidare diskussion om karaktärerna i the Simpsons relation till biblioteket, se kapitel 6.2.2.1 Lisa Simpson.

6.1.2 Biblioteket som kyrka

I Radford & Radfords (2001) artikel återkommer temat biblioteket som kyrka. Då temat kan rymma flera aspekter än det arkitektoniska anser vi att det är av vikt att diskutera vilka element som skapar likheter mellan institutionerna, eftersom vi har funnit paralleller även i vårt material.

Eftersom byggnaden är det första mötet med institutionen går arkitekturen i till exempel Seinfeld bibliotekets ärenden genom att signalera sitt förhållande till användaren. Den här typen av arkitektur representerar ett kunskapsideal med rötter i antiken och sänder ut signaler till användaren om vilken upphöjd position kunskapen har. Parallellen till framställningen av biblioteket som en kyrka blir i ljuset av Widenbergs (2003) resultat tydligt:

[Att] bibliotekslokaler liknas [vid...] kyrkor [...] är ett självklart inslag [i mitt material]. Liksom i kyrkan förmanas barnen att "sänka tonen" och "dämpa sig" medan de vuxna skrider fram i "filttofflor i något som liknade vördnad. Inte alla, naturligtvis, men en del strök av sig hatten som om de kommit in i en kyrka". Biblioteket inger känslor av vördnad och uppmanar till stillhet. Känslan av vördnad inför kunskapen förekommer som en jämförelse med den vördnad som annars brukar visas i kyrkan [...] det historiska arvet gör sig påmint.

(Widenberg 2003, s. 14)

Den vördnadsbjudande känsla som arkitekturen påbjuder går alltså inte att enkom härleda till utsidan, även om biblioteksbyggnaden som Radford & Radford (2001) påpekar i sig själv är ett meddelande (Radford & Radford 2001, s. 309). Med Widenbergs (2003) betoning av att det är "bibliotekslokaler" – eller med vår terminologi rummet – som liknas vid kyrkor finns det en relevans i att lyfta fram att det är i samspel med rum, beteenden och normer som biblioteksbyggnader får meningsfulla paralleller till kyrkor. Tancheva (2005) påpekar att det saknas naturlig koppling mellan med vilket meddelande bilder avsänds och hur bilder uppfattas, vilket får innebörden att framställningen av biblioteket som en kyrka i såväl Widenbergs (2003) skönlitterära material som i vårt egna är en tolkning: "by insisting that a sign stands for something else only because someone interprets it as a sign [...] opens the door for discrepancies between the intended and the received semiosis" (Tancheva 2005, s. 533). Att tolkningen blivit vedertagen är dock synligt i vårt material inte bara genom diskuterade arkitektoniska paralleller, utan också i utsagor om biblioteket och dess roll som förvaringsplats av böcker. Exempelvis visar karaktären Ross i Friends-avsnittet *The One with Ross' Library Book* på kopplingen, då han kastar följande replik i ansiktet på bibliotekarien: "If-if I'm the only person

with any appreciation of the sanctity of the written word, I'll go up there and defend it myself".¹⁷ Meningen återknyter här till vad Radford & Radford (2001) åsyftar när de diskuterar biblioteket som kyrka, genom att tala om det skrivna som heligt samt att detta heliga måste försvaras mot eventuella hot. Förutom visuella likheter med kyrkor kan deras tema förstås genom vördnad inför byggnaden och institutionen i sig – genom att tillskriva böcker helighet impliceras också att biblioteket är en helig plats. Temat och framförallt avsaknaden av vördnad inför institutionen blir vidare synligt i Seinfeld-avsnittet *The Library*, då bibliotekarien Marion gör misstaget att ta med sig karaktären Kramer på en dejt till biblioteket efter stängningsdags. Hon överträder här de regler som gäller för platsen genom att bryta den heligt föreskrivna tystnaden som ska råda i rummet, när hon och Kramer växelvis skriker för att lyssna till ekot. Aktiviteten avbryts när Marions chef, Mr. Bookman uppenbarar sig och avbryter dem: "The library closes at five, no exceptions". Biblioteket är alltså en institution inför vilken man bör känna vördnad och respekt, oavsett om man är användare eller anställd.

I vårt material återfinns fler exempel på hur avsändarna tar upp tystnaden i biblioteksrummet och låter karaktärer bryta mot den, med resultatet att de får tillsägelser. I *Married with Children*-avsnittet *Bud Hits the Books* ger karaktären Bud vid ett tillfälle ifrån sig ett högljutt skrik inne i skolbiblioteket, vilket resulterar i att alla i rummet – bortsett från bibliotekarien Miss Hardaway – unisont hyssjar honom. Beteendet återkommer i *The Library*, där en ensam tidningsläsare vid upprepade tillfällen försöker upprätthålla tystnaden genom att hyssja Jerry, Kramer och George när de samtalar högljutt inne i rummet. Bibliotekarien Marion är i avsnittet fullt upptagen att stämpla böcker och uppmärksammar varken tidningsläsarens ilska eller att samtal försiggår i rummet.

Gemensamt för exemplen är att bibliotekarien är passiv i upprätthållandet av tystnaden. Den seglivade myten om bibliotekarien som en tystnadens väktare, som Widenberg (2003) lyfter fram parodieras alltså inte i representationerna. Istället utgör användarna själva den kraft som försöker upprätthålla tystnaden.¹⁸ I likhet med i kyrkan blir reglerna för vilka handlingar som får förekomma i rummet och vilka som är förbjudna en gemensam angelägenhet och representationerna visar att man bär med sig en föreställning om vilka regler som gäller för en institution när man träder in i rummet.

Relationen mellan vördnad och tystnad är dock inte lika tydliga i de två nämnda exemplen som det tidigare fallet med Mr. Bookman. I hans reaktion på Marion och Kramers beteenden kan man utläsa att rummet kräver respekt och vördnad, medan tidningsläsaren i *The Library* och eleverna i *Bud Hits the Books* använder rummet till aktiviteter som kan kräva en viss tystnad, varför deras reaktioner inte entydigt anspelar på vördnaden.

---

¹⁷ Det som skall försvaras i scenen är paleontologihyllan i vilken Ross avhandling står uppställd. Genom sin avskilda placering har utrymmet som skapas bakom hyllan kommit att användas för sexuella handlingar istället för till exempel studier. Vi kommer att återkomma till avsnittet i kapitlet 6.2.1 Sexualitet som motstånd.

¹⁸ För vidare diskussion om användarnas möjlighet att påverka vad som sker i rummet se kapitel 6.2.2.

En aspekt av behandlingen av bibliotek i vårt material är att representationerna genom att rikta skämt mot institutionen markerar avsaknad av vördnad. Det finns dock som vi tidigare nämnt likheter mellan de två institutionerna såväl utseendemässigt som funktionellt.

6.1.3 Möblering och kontroll

Även i valet av möbler och deras placering i representationerna kan man se hur skräckens diskurs verkar. Genom att placera referensdisken i representationerna nära ingången blir den första användaren ser bibliotekarien bakom sin referensdisk. Disken blir ”en kompakt modell av den disciplinära uppbyggnaden” (Foucault 1993, s. 230). Koch (2004) nyanserar bilden genom att framhålla att det saknas en direkt relation mellan social ordning och hur saker är ordnade rumsligt, men att en viss möblering eller arkitektur ändå uttrycker medvetna eller omedvetna tankesätt. Till exempel antyder ett rum med få men ”mer eller mindre avsiktliga” intersektionspunkter att man vill ha en kontroll över cirkulationen i rummet (Koch 2004, s.30).

I The Simpsons-avsnittet *Dead Putting Society* måste användaren – liksom på flera ställen i undersökningsmaterialet – passera bibliotekarien på väg in i rummet. Detta medför att bibliotekarien får möjligheten att överblicka vem som kliver in i rummet och intar därmed en position som vakt – något som förstärks ytterligare i exempel där ytan framför referensdisken är omöblerad alternativt fylld med låga studiebord. Radford & Radford har själva tagit upp den här aspekten:

Added to the fear of the library is the element of surveillance that the library structure invokes. Abigail Van Slyck writes extensively on the architecture of the Carnegie library and notes its centrally placed charging desk where the librarian could oversee ”the entire library from its central position” [...] not only ”checking all the books in and out” but also checking all users.

(Radford & Radford 2001, s. 312)

Bibliotekarien får genom en central placering av referensdisken fri sikt också över aktiviteten i den här delen av rummet, vilket hjälper till att upprätthålla kontrollen. Ytterligare ett exempel på kontrollen i avsnittet syns genom förekomsten av en spärr, vilken användaren måste passera innan han eller hon stiger in i rummet. Det fysiska hindret saktar ned in- och utflödet i rummet och ger bibliotekarien tid att se vem det är som stiger in eller ut i biblioteket.

Foucault (1993) har i *Övervakning och straff* beskrivit hur arkitekturen och maktprincipen i fängelser underlättar kontroll av fångarna. Rumsligt tar det sig uttryck genom exempelvis en rund byggnad, där cellerna har fönster in mot mitten och ut mot omvärlden vilket skapar ett ljusinsläpp och omöjliggör möjligheten att gömma sig. Ljuset och faktumet att någon inifrån alltid övervakar fångarna effektiviserar övervakningen. Foucault (1993) benämner modellen panoptikon och i relation till panoptikons funktion blir referensdiskens placering ett sätt att

medvetandegöra användaren om att allt han eller hon gör övervakas. Tack vare att denne är medveten fungerar makten automatiskt och genom att efterlikna panoptikons arkitektoniska modell upprätthålls maktmöjligheten. Precis som Foucault (1993) menar att fångarna hjälper till att upprätthålla institutionens kontroll genom att vara i situationen, gör användarna detsamma genom att stiga in i biblioteksrummet och därmed godkänna maktordningen. Användarna blir vidare så medvetna om mekanismen att han eller hon inte kan fly undan kontrollen och blir automatiskt på sin vakt (Foucault 1993).

I *The Library* och *Married with Children*-avsnittet *Bud Hits the Books* finner vi exempel på en representation av en referensdisk som kan komma att fungera som en mur gentemot användaren. Genom en osedvanligt hög disk – vilket blir tydligt i *Bud Hits the Books* då karaktären Bud måste hoppa upp för att nå över den¹⁹ – skiljs bibliotekarien från användaren på ett påtagligt fysiskt sätt. Därmed fungerar referensdisken som en mur eller ett staket som skyddar bibliotekarien. Möbeln blir en markör för att något, i detta fall bibliotekariens position, är värt att skyddas. Genom att fysiskt exkludera användarna från vissa ytor placerar man också dem i en underlägsen position. Bibliotekarien Miss Hardaway i *Bud Hits the Books* tar till exempel fram böcker åt Bud från bakom disken och placerar honom därmed i beroendeställning. Detta återkommer också i *The Simpsons*-avsnittet *In Marge We Trust* då karaktären Homer på efterfrågan får låna telefonkatalogen över Hokkaido i Japan, som förvaras bakom disken. Användaren ska inte bara kontrolleras fysiskt, utan också vad gäller tillgång till materialet. Som Radford & Radford (2001) påpekar ligger tanken på att hålla materialet intakt i bibliotekens historia. Först i slutet av 1800-talet började användaren få en friare tillgång till materialet, vilket möttes av reaktioner som Frederick Vintons ”future generations [...] will suffer 'the sure assault of promiscuous handling of the books by some hundred persons'” (Vinton i Radford & Radford 2001, s. 319).

I det tidigare nämnda avsnittet *Bud Hits the Books* möjliggörs kontroll på ett ännu mer tillspetsat sätt. Bakom referensdisken döljer sig en skärm till en övervakningskamera som är monterad i det enda studierum där besökaren kan stänga dörren om sig och få vara ifred. Bibliotekarien får därmed möjlighet att övervaka varenda vrå av rummet och verkar som bibliotekets förlängda arm – genom att bevaka besökarna kan hon kontrollera att bibliotekets regler efterföljs.

Tillspetsningen får ännu fler spatiala konsekvenser i slutet av avsnittet, då rummet förvandlas från ett bibliotek till en domstol. Karaktären Buds besök på biblioteket är ett led i försöket att stävja sexuella behov i förmån för studier till kommande sluttentor. På grund av att de böcker Miss Hardaway ger honom innehåller både erotiskt laddad poesi och bilder av nakna kvinnor misslyckas försöket och genom att bli påkommen med att onanera utsätts Bud för det som till viss del är upprinnelsen till skräckens diskurs: offentlig förödmjukelse. Bibliotekarien svimmar vid åsynen av Buds handlingar på övervakningsskärmen och en "now traumatized student" har oturen att öppna dörren till rummet "in exactly the wrong moment" (vilket avsändaren återknyter till genom en analeps i bibliotekariens plädering under den rättegång som

---

¹⁹ Det bör påpekas att detta också är ett sätt att driva med faktumet att Bud är kort.

Buds fall behandlas i). Bud hotas av allvarliga repressalier om han inte fortsättningsvis sköter sig. För att ta ett beslut om Buds fortsatta skolgång samlas fem av universitetets dekaner, Bud, hans försvarare och tillika granne Marcy samt Miss Hardaway på brottsplatsen. Studieborden har nu placerats om i horisontella rader framför referensdisken och rummets möblering påminner därmed om upplägget i rättssal med åklagarsidan på vänster sida domarbåset och försvaret samt den anklagade på högersidan. Referensdisken förvandlas här till ett domarbås bakom vilket bibliotekarien är placerad. Denna har påtagit sig rollen som domare och klubbar mötet öppnat varefter hon förklarar vilket ärende som ska behandlas: "We will now try the case of Trumaine college versus Bud Bundy". I denna scen förstärks känslan av att användaren är ensam inför en dömande och hotfull institution som snarare arbetar mot än för användaren.

Miss Hardaway positionerar sig som en domare rent rumsligt, men talar och fungerar som en åklagare - trots att hon tekniskt sett borde vara ett vittne. Hon driver och leder dock ensam ärendet då ingen annan egentligen vill tala om den pinsamma incidenten. Att hon befinner sig på domarens plats tyder på att hon symboliskt står över den anklagade som befinner sig på en annan linje i rummet. Avsnittet blir med denna möblering övertydligt i sin poäng att porträttera biblioteket som en farlig plats – inte bara för att det är en plats då man kan utsättas för handlingar som Buds, men också genom att det blir en plats där man rent bokstavligen riskerar att bli dömd.

Det är tydligt, med det analyserade materialet som exempel, att möbleringen har en central del i upprätthållandet av skräckens diskurs. Som Koch (2004) framhåller kan intersektionspunkterna vara mer eller mindre medvetet skapade, men oavsett bakomliggande syfte får de likväl konsekvenser för handlingarna i rummet. Det är dock lika viktigt att poängtera att handlingarna får konsekvenser för hur rummet uppfattas – när karaktärerna i serien iscensätter en rättegång förvandlas rummet genom handlingarna till en rättssal. Handlingar skänker alltså mening åt rummet, vilket Koch (2004) anknyter till genom sin diskussion om distribution genom rummet – rummet är inte statiskt. De studier som pågick tidigare i avsnittet skänker rummet en typ av mening, medan handlingarna skänker det en annan innebörd i rättegångsscenen (Koch 2004, s. 32).

Hur det övriga rummet disponeras är också av relevans för vår undersökning. Till exempel förekommer i materialet biblioteksrepresentationer där man via öppna ytor utnyttjar placeringen av referensdisken så att dess kontrollfunktion kommer till sin fulla rätt. I Golden Girls-exemplet *Stand by Your Man* är referensdisken placerad vänster om de glasörrar som leder in i rummet. På så vis får bibliotekarien från referensdisken syn på den som är på väg in i rummet innan han eller hon de facto trätt in. Eftersom hyllorna är placerad utmed väggarna och resten av rummet består av låga studieborde får bibliotekarien en överblick av vilka aktiviteter som förekommer i rummet och maktmöjligheten Foucault refererar till i sin beskrivning av panoptikon går igen i representationen (Foucault 1993, s. 234ff.).

En liknande öppen interiör finner man med vissa variationer i Beavis and Butt-head-avsnittet *The History of Women*, Seinfeld-avsnittet *The Library*, Friends-avsnittet *The One After the Superbowl: Part. 1* samt i The Simpsons-avsnittet *Lisa the Greek*, *Sideshow Bob Roberts*, *Bart's Girlfriend*, *Lisa's Wedding*, *The Wizard of Evergreen*

Terrace och *Skinner's Sense of Snow*. Anmärkningsvärt här är att i de avsnitt som handlingen utspelar sig på ett skolbibliotek alternativt en barnavdelning på ett bibliotek förekommer en placering av hyllorna utmed väggarna och fria ytor i mitten av rummet mer frekvent än i representationer av biblioteksrum för vuxna.²⁰

I avsnittet *The Wizard of Evergreen Terrace* får man se hur barnens aktiviteter sker i rummets centrum, eftersom möbleringen försvårar lek på andra ställen. Genom hyllornas och bordens placering har intersektionspunkterna kontrollerats och rörelsemönstret påverkas därmed. En dylik möblering rymmer både en möjlighet till kontroll och en möjlighet till kollaboration i rummet. Det är tydligt i representationerna att avsändarna uppfattar en skillnad mellan hur barn och vuxna använder bibliotek och att de pedagogiska tankegångar som ofta präglar biblioteksverksamhet riktad till barn tar sig uttryck i distributionen av rummet. Ytor som behövs för att jobba i grupp återkommer därför i representationer oavsett om de sedan utnyttjas för sina tänka syften eller ej.

Som en motpol till barnbiblioteken finns i materialet exempel på hyllplaceringar som förhindrar transparens. Panoptism stävjas då av hur rummet disponerats. I exemplet *The One with Ross' Library Book* är referensdisken förvisso placerad vid ingången och ger möjlighet för bibliotekarierna att kontrollera in- och utflödet, men längre bak i rummet har höga hyllor placerats i horisontella rader. Till vänster i rummet finns en diagonal gång som användarna går igenom för att komma till de olika sektionerna. Därmed skapas längst in i varje rad ett utrymme som varken syns ifrån gången eller ifrån referensdisken. Möbleringen förhindrar således överblick över hela rummet och därmed öppnas det upp för möjligheten att skapa privata utrymmen – vilket i det nämnda exemplet leder till att för rummet tabubelagda aktiviteter äger rum.

I the Simpsons-avsnittet *It's a Mad Mad Mad Mad Marge* å andra sidan är det institutionen som skapar privata sfärer åt användarna genom att ha placerat ut mikrofilmsläsare i bås. Till skillnad från studieplatser med avlånga bord finns här väggar som skiljer användaren från grannen. Ett såväl fysiskt som psykologiskt hinder för kontakt existerar genom båsen. Samma funktion fyller videofilmsbåsen i *Bart, the Mother*, där karaktärerna har möjlighet att titta på faktafilmer under liknande rumsliga förutsättningar.

6.1.4 Förödmjukelse och subjektspositioner

Hos Radford & Radford (2001) förekommer två varianter av förödmjukelse som teman inom diskursen; förödmjukelse samt bibliotekspolisen. Den sistnämnda är ”the ultimate and exaggerated manifestation of the fear and consequences of the user

---

²⁰ För vidare diskussioner om barnavdelningens möblering, se kapitel 6.3.1 Barnavdelningen, skolbiblioteket och skräckens diskurs.

bringing disorder to the otherwise complete and perfectly shelved collection” (Radford & Radford 2001, s. 318). Vi har valt att sammanföra dessa teman då vi anser att de har mer som förenar än skiljer. Förödmjukelsen av användare är ett sätt att upprätthålla såväl regler och normer som subjekspositioner. Då bibliotekarien är den person som personifierar skräckens diskurs blir det dennes uppgift att försvara sin position och trycka ned användare som på olika sätt försöker ifrågasätta eller utmana diskursordningen. Förödmjukelsen blir därmed ett medel vilket genom man utövar kontroll, reglerar opassande beteenden och stävjar tendenser till uppror.

I Simpsons-avsnittet *The Wizard of Evergreen Terrace* gör skolbibliotekarien ett försök att kontrollera Homer som uppsökt skolbiblioteket eftersom han förverkat sin rätt att besöka "the big people library downtown". Hennes försök att agera bibliotekspolis och upprätthålla rummets regler misslyckas dock eftersom Homer ljuger henne rakt upp i ansiktet.

Librarian: Excuse me, are you a student at this school?

Homer: I think it's pretty obvious that I am! [holds up a pencil with a paper flag reading 'school' attached] Go school!

The Wizard of Evergreen Terrace (The Simpsons)

De mekanismer som upprätthåller skräckens diskurs används i exemplet, men uppsåtet att kontrollera användarens beteende fungerar inte. Att bibliotekarien innehar makt tydliggörs i situationen genom att Homer väljer att implicit ljuga om sin ålder – han vill slippa att ännu en gång förödmjukas genom att bli utkastad från ett bibliotek. Det ligger förvisso i karaktärens natur att vara undflyende och rädd för att ta ansvar, men det ingår inte i diskursen att låta en konflikt som rör kontroll gå obemärkt förbi varför Homers sedvanligt undvikande beteende inte accepteras. Trots att han inte skäms för att han har brutit mot reglerna, finns det ändå ett mått av skam inblandat i hans reaktion på tillsägelsen – liksom små barn är han rädd för att bli tillrättavisad snarare än att han skäms över att han gör fel.

Också i *Bart's Girlfriend* positionerar sig biblioteksassistenten över sina användare och återknyter till tanken om vem som innehar rätten att få vistas i ett biblioteksrum. Karaktären Ralph har i avsnittet hamnat på bibliotekets unga vuxna-avdelning då han ska leta upp bilderboken "Go Dog Go". När han frågar efter boken får han istället för en hjälpande hand en irriterat framförd upplysning om på vilken avdelning han befinner sig. Användaren förväntas här ha tillräckliga kunskaper om bibliotekets uppdelning av olika typer av verk och ska skämmas då de nedlåter sig att fråga vid fel referensdisk.

Den tidigare nämnda Mr. Bookman i *The Library* som i avsnittet har titeln "library investigations officer" använder sig av förödmjukandet för att få Jerry att återlämna en tjugo år försenad biblioteksbok. Här får dock förödmjukelsen större proportioner – ett regelbrott bestraffas inte med en förödmjukande tillsägelse utan betraktas som ett hån mot hela idén med bibliotek. I sann detektivanda har Mr. Bookman sökt upp Jerry i dennes hem för att konfrontera honom - inte om boken i sig, även om han använder den som en öppningsreplik - utan om hans attityd till den skada han

åsamkat bibliotekets samlingar. Istället vänder Mr. Bookman faktumet att Jerry är komiker mot honom: "You're a comedian. You make people laugh." Jerry svarar jakande och skämtsamt: "I try" varpå Mr. Bookman inleder en monolog om bibliotekets uppdrag.

Mr. Bookman: "You think it is all a big joke, don't you?"

Jerry: "No, I don't."

Mr. Bookman: "I saw you on TV once; I remembered your name from my list. I looked it up. Sure enough, it checked out. You think because you're a celebrity that somehow the law doesn't apply to you? That you're above the law?"

Jerry: "Certainly not!"

Mr. Bookman: "Well, let me tell you something, funny boy! You know that little stamp? That one that says New York Public Library? Well, that may not mean anything to you, but it means a lot to me. One whole hell of a lot. Sure, go ahead, laugh if you want to. I've seen your type before. Flashy, making the scene, flaunting convention. Yeah, I know what you are thinking; what's this guy doing making such a big stink about a library book? Let me give you a hint, junior! Maybe we can live without libraries, people like you and me, maybe. Sure, we're too old to change the world. But what about that kid, sitting down, opening a book, right now, in a branch of the local library, and finding pictures of pee-pees and wee-wees on the cat in the hat, and the five Chinese brothers? Doesn't he deserve better? Look, if you think this is about overdue fines and missing books, you'd better think again. This is about that kid's right to read a book without getting his mind warped. Maybe that turns you on, Seinfeld; maybe that's how you get your kicks, you and your good-time buddies. Well, I got a flash for you, joy-boy! Party time is over! You got seven days, Seinfeld. That's one week!"

The Library (Seinfeld)

Genom att utöka sina befogenheter till att bedriva indrivningsverksamhet och vara uttalat hotfull utvidgar Mr. Bookman bibliotekets fysiska gränser och institutionens makt över människor flyter in i deras privatliv. Metoden han använt för att hitta Jerry skvallrar inte bara om de nitiska inslagen i hans karaktär, utan gör honom också till en auktoritet människor har anledning att vara rädd för - bibliotekets representanter lånar juridiska modeller och tycks föra en lista över brott de inte lyckas lösa, vilket i fallet Mr. Bookman fortfarande är en anledning att gräma sig. Jerrys namn lever kvar i hans minne trots att två decennier har passerat. Mr. Bookman trycker vidare på att boken ska lämnas tillbaka: "You've got seven days, Seinfeld"²¹ och nämner aldrig någonting om ekonomisk kompensation, som om boken vore en helig graal omöjlig att ersätta, vilket knyter an till tanken om bibliotekets helighet. Institutionen får i brandtalet ett närmast högre, religiöst syfte: "But what about that kid, sitting down [...] in a branch of the local library [...] Doesn't he deserve better?". Varför det är viktigt för alla medborgare, komiker som bibliotekarier, att bära det ansvar ett lån innebär på sina axlar. I likhet med hur biblioteket i kapitel 6.1.2 estetiskt liknas vid en kyrka finns i Mr. Bookmans tal en funktionell likhet – dess kunskapsideal är något heligt, vilket

---

²¹ Siffran sju har stor religiös betydelse: i kristendomen skapade Gud världen på sex dagar och vilade på den sjunde.

Jerry har vänt sitt ansikte ifrån genom att ignorera att ta ansvar. I Mr. Bookmans tal får institutionen stå som en representant för den kraft som disciplinerar människor, avhåller dem från att förbli i barndomens okunskap och gör dem till goda samhällsmedborgare. Denna reproduktion av det "goda" löper från generation till generation och det är ansvarslösa personer som Jerry som utgör ett hot mot dess fortsatta utveckling i riktningen.

Jerrys val av yrke tycks också provocera Mr. Bookman. Väl medveten om svårigheten att bemöta skämt med allvar försöker han innan hans förhörsliknande frågor övergår helt i monolog förekomma Jerrys potentiellt humoristiska svar, som om han förväntar sig ska att denne ska göra narr av biblioteket. Han utmanövrerar honom och understryker att hans arbete är lek genom att ge honom nedvärderande tillmälen som "Funny boy" eller "Junior" och kommentarer som "I've seen your type before. Flashy, making the scene, flaunting convention". Kommentaren "Party time is over!" som levereras mot talets slut tyder på att när allvar ställs mot komik efter en tjugoårig frist får komiken ge vika för de högre idealens bataljoner – biblioteket är ingen barnlek, det är en institution man inte ostraffat leker med eller skämtar om.

I the Simpsons-avsnittet *Bart, the Mother* är det inte biblioteket som organism som föranleder en pik från bibliotekarien utan faktumet att karaktären pastor Lovejoy lånat Bibeln varje helg de senaste nio åren: "You've checked this Bible out every weekend for the last *nine* years. Wouldn't it be easier to just *buy* one?" Här handlar det alltså om ett uppfattat olämpligt beteende som behöver stävjas för att öka spridningen på tillgången till materialet för alla användare. Andra beteenden som kommenteras som opassande och får den tillsagda att skämmas återkommer både i det tidigare diskuterade avsnittet *Bud Hits the Books* och i Friends-avsnittet *The One with Ross' Library Book*. I det förstnämnda handlar det om en ritualiserad förödmjukelse, eftersom bibliotekarien Miss Hardaway och skolledningen väljer att göra ett stort spektakel av Buds övertramp. Förödmjukelsen blir därmed offentlig och förstärks av att fadern Al i slutet av avsnittet drar samman en demonstration som tågar in i biblioteket efterföljd av en tv-journalist. Till skillnad från de andra exemplen där tillsägelseerna sker inför andra användare, men är begränsade i omfattning och tonfall sker här förödmjukelsen också utanför biblioteket. Ett ärende som skulle kunna avhandlas privat frångår alltså det konventionella förfarandet och därmed blir förödmjukelse ännu större.

Som vi antytt ovan är det även ett olämpligt beteende som i *The One with Ross' Library Book* leder till att huvudkaraktären blir förödmjukad. Karaktären Ross ondgör sig i avsnittets början inför bibliotekarierna över att studenter hångrar i ett av de privata utrymmen som uppstått i biblioteket, men hamnar själv i samma sits vid avsnittets slut. På grund av de handlingar han själv utfört för att upprätthålla ordning i rummet blir förödmjukelsen större när han blir påkommen med att utföra det som han propagerat mot. Förödmjukelsen blir här dock inte verbal. Den enda som yttrar sig i scenen är Ross själv som skamsat ber om ursäkt och avsaknad av ord från bibliotekarien får här vittna om brottets storlek.

I avsnittet *The One After the Superbowl: Part One* blir karaktären Phoebe efter ett scenframträdande på New York Public Librarys barnavdelning tillsagd av bibliotekarien att hennes sånger kanske inte passar sig för den tänkta publiken, då de

behandlar vuxna ämnen som död och sex. Denne försöker att anpassa texterna till publiken och tillsägelsen är tänkt att verka för att befästa positionerna, där barnbibliotekarien har makten över vilka yttranden som inkluderas och exkluderas i rummet. Vidare hjälper Phoebes vänner Chandler, Monica och Rachel till att kväva vad som skulle kunna tolkas som Phoebes försök till uppror genom att ironiskt kommentera lämplighetsgraden i låttexterna. Makten att förödmjuka cirkulerar alltså i rummet och alla parter bidrar i scenen till att hålla diskursen statisk, på samma sätt som användarna i *The Library* och *Bud Hits the Books* när de hyssjar andra besökare.

Det sistnämnda exemplet visar på ett viktigt drag som återkommer i det undersökta material vi gått igenom i följande avsnitt – diskursen är en gemensam angelägenhet och alla som träder in i ett biblioteksrum förhåller sig till kontrollen samt får i någon utsträckning rätten att förödmjuka den eller de som bryter mot reglerna. Det är alltså inte bara bibliotekarien som i egenskap av bibliotekets förlängda arm har möjlighet att använda förödmjukelse för att upprätthålla sin position, som Radford & Radford (2001) menar. Tvärtom uppvisar vårt undersökta material att makten cirkulerar i rummet vilket ger även de andra subjekten möjlighet att positionera sig över varandra och kontrollera varandras beteenden. Biblioteksrummet är alltså så omgärdat av kontrollen att dess mekanismer flyttar in hos dem som träder in i det. Det är tydligt i exemplen att biblioteket blir en egen organism. Här utgör Mr. Bookmans brandtal i *The Library* det tydligaste exemplet på att biblioteket frångår att vara enbart en fysisk plats eller institution, utan också är en princip. På grund av denna förskjutning från fysisk plats till abstrakta värden och ideal blir kontrollen nödvändig för att principen ska kunna bevaras och upprätthållas. Förödmjukelsen blir i ljuset av detta ett sätt att försvara de ideal och värden som förknippas med biblioteket.

6.2 Motståndsförhållanden inom skräckens diskurs

Mills (2005) framhåller att en förutsättning för att en sitcom ska fungera är att den presenterar de normer som den sedan bryter mot (Mills 2005, s. 36). Tesen kan vara giltig även för satirer, då den för att kunna attackera en norm, ett objekt eller dylikt måste inkludera det i fiktionen. I genrer som dessa innebär det att de normer en avsändare uppfattar som karaktäristiska för en institution presenteras och vidare görs uppror mot dem för att skapa komik, men genom detta synliggörs också diskurser. Som Foucault (Mills 2004) skriver: "where there is power there is resistance" (Foucault i Mills 2004, s. 37). Det är i spänningarna mellan en diskurs och motståndet mot den som det blir möjligt att identifiera dess innehåll och mekanismer. Diskursen får alltså sin form genom vad man plockar bort från den och genom vilket motstånd som formeras kring den.

I följande kapitel behandlar vi de övergripande motståndsteman vi funnit i undersökningsmaterialet. Inledningsvis diskuterar vi hur uppvisandet av sexualitet i olika former används som ett sätt att göra motstånd mot kontrollen. Sedan följer ett avsnitt om användares försök att omförhandla maktbalansen genom att träda ur sina roller som användare och ett avsnitt om att föregripa bestraffning. Här tar vi upp både exempel på karaktärer som använder aggression som en föregripande strategi och karaktärer som genom att behärska och följa bibliotekets regler och normer

undslipper känna rädsla. Därpå följer ett avsnitt om våld, där fysiska angrepp på biblioteksbyggnader, -rum och institutionens artefakter som ett sätt att göra uppror mot en kontrollerande auktoritet behandlas.

6.2.1 Sexualitet som motstånd

Ett återkommande sätt att försöka bryta och revoltera mot skräckens diskurs i det undersökta materialet är genom att på olika sätt uppvisa sexualitet. Det rör sig såväl om att utföra sexuella handlingar i det fysiska rummet som att erkänna bibliotekariens sexualitet. Genom att föra in ett tabubelagt element som sexualitet i det kontrollerade och kontrollerande rum biblioteket representeras som blir ett sätt för det ur diskursen exkluderade att synliggöra sig självt.

I Beavis and Butt-head-avsnittet *The History of Women* tar sig detta uttryck genom att de två tonårspojkar som är seriens huvudkaraktärer tvingas besöka skolbiblioteket. Vid besöket hamnar deras fokus snarare på den kvinnliga bibliotekariens kropp, än uppgiften som har fört dem dit.

Butt-head: Eueueuh... We need to learn about chicks
Beavis: Yeah... Hehehe...
Librarian: I assume you mean the 51 % of our population known as women?
Butt-head: Eeh... NO! We want chicks!
Beavis: Yeah... Hehehe...
Librarian: In the words of the great feminist anthem; "I am woman, hear me roar"
Beavis: Hehehe... Hehehe... Butt-head. I think she wants you.
Butt-head: Yeah... Hehehe... Probably.

The History of Women (Beavis and Butt-head)

Konversationen uppvisar dels pojkarnas pubertala intresse för kvinnor, dels bibliotekariens omedvetenhet om att deras intresse för ögonblicket riktas mot henne. Det ingår inte i henne självuppfattning att vara ett sexuellt objekt på sin arbetsplats, där hon agerar professionellt och som en företrädare för en symboltyngd institution. Pojkarnas sexualisering av henne fortsätter dock då hon kliver upp på en pall i syftet att plocka ned en bok och de får tillfälle att titta under hennes kjol. På grund av sitt kön sexualiseras hon oavsett vilka handlingar hon utför, trots att hon som vuxen och i egenskap av den som ska guida pojkarna är hierarkiskt högre stående. Tonårsduons förhållningssätt till sexualitet visas även då bibliotekarien plockar fram en titel av en författare med efternamnet Horny, vilket bemöts av nervösa skratt. Reglerna för kommunikation bryts då bibliotekarien inte uppfattar reaktionens ursprung, utan frågar: "You find psychology funny?", vilket är ett sätt från avsändarens sida att driva med karaktärerna (Olsson, Backe & Sörensen 2003, s. 63).

Även Lisa Simpson visar intresse för en biblioteksanställd i avsnittet *Bart's Girlfriend*, då hon fantiserar om den tonårige biblioteksassistenten som jobbar på

ungdomsavdelningen. Efter en sekvens där denne svarat snäsigt på en referensfråga kommentar Lisa med drömmande tonfall: "Well-read, and just a little wild. Oh, if only someone could tame him". Trots att det finns avsevärda skillnader i hur karaktärerna Beavis, Butt-head och Lisa hanterar sitt (sexuella) intresse för bibliotekarierna finns en gemensam nämnare. I båda exemplen utgör bibliotekarien en äldre person som befinner på sig distans från karaktärerna och därmed är lätt att projicera sina känslor på. Denne blir ett potentiellt sexuellt objekt utan att utgöra ett hot eller en chans till förverkligande av fantasierna.

I de serier där karaktärerna är äldre än de nämnda exemplen övergår sexualiseringen i faktisk handling. Karaktären Blanche som är en ökad manslukerska får i *Stand by Your Man* korn då hon följer med sin vän Dorothy till biblioteket. I ögonblicket då de stiger in genom dörren kommenterar Blanche mängden böcker, men går sedan direkt fram till den enda manliga besökaren i rummet. Hon använder i scenen bibliotekets artefakter som en konversationsstartare.

Blanche: Hey, whatcha reading? Oh, you must be a passionate man. Females to fondle?

Man: Well... it's volume 7 of the encyclopedia.

Stand by Your Man (Golden Girls)

Vännen Dorothy's reaktion på Blanches handlingar visar på en uppfattning om att dylikt inte hör hemma i rummet. Då hon stiger fram till referensdisken för att skaffa ett lånekort åt sin vän refererar hon till henne som: "The one who's checking out everything but the books".

Också i Seinfeld-avsnittet *The Library* används biblioteket som ett ställe där man kan försöka flirta med andra. Karaktären Kramer försöker här att få bibliotekarien Marions uppmärksamhet, vilket syns i hans kroppsspråk och användning av rummet. När han nonchalant lutar sig fram över den höga referensdisken omvandlas den i scenen till en bardisk på grund av karaktärens intentioner samt sätt att tilltala bibliotekarien. Genom att luta sig fram över disken och småprata flörtigt förändras diskens funktion och precis som Koch (2004) framhåller definieras rummet i exemplet av människor och relationerna dem emellan, varför en sådan här scen kan ta plats på ett bibliotek.

Även karaktären Phoebe i *The One After the Superbowl: Part 1* raggas i biblioteksrummet. Här riktas uppmärksamheten från Phoebes håll dock mot den manliga bibliotekarien och attraktionen är ömsesidig. Bibliotekarien som har bjudit in Phoebe för att uppträda på barnavdelningen uppfattar hennes intresse och frågar därför efter uppträdandet rakt ut om hon vill kyssa honom, vilket hon också gör. Precis som Blanche och Kramer i exemplen innan är Phoebe en ovan biblioteksbesökare och har därför svårt att uppfatta rummets uppförandekod. Deras orädda beteenden blir ett tecken på att de inte uppfattar diskursen, varför de inte förväntar sig inte bli tillsagda eller skuldbelagda för sina handlingar. Trots att karaktärerna därmed inte gör ett direkt eller medvetet motstånd mot diskursen, blir deras övertramp en motståndsmekanism. Genom att Dorothy känner sig nödgad att

påpeka det olämpliga i Blanches handlingar upprätthålls diskursen och det är brott mot den som fångar och ramar in gränserna för diskursen.

I Friends-avsnittet *The One with Ross' Library Book* tydliggörs att inte bara sexuella handlingar, utan även att tala om sex är tabu. Efter att Ross och Chandler upptäckt att studenter hånglar och har sex längst bak i biblioteksrummet vänder sig Ross till bibliotekets personal för att diskutera den eftersatta kontrollen av rummet:

Ross: Hi, I was wondering... Is it possible to increase security in the paleontology-section? You see, I...I wrote a book that's up there and instead of reading it people are...are... well they're rolling around in front of it.

Librarian: We are aware of the problem you are referring to. But as far as increasing security I'm afraid the library is very understaffed. I can't help you.

The One with Ross' Library Book (Friends)

I dialogen mellan Ross och bibliotekarien nämner ingen av parterna ordet sex, utan cirkulerar runt ämnet med eufemismer som: "rolling around" och "the problem". Tidigare i avsnittet har också Chandler skämtat om händelserna, men istället för att tala klarspråk om handlingarna väljer han att säga att de hånglande paren "[is] really enjoying the Dewey Decimal System".²² Att sexualitet är ett tabu i biblioteksrummet, som är så omgärdat av exkluderande mekanismer att man inte ens kan säga ordet högt utan måste komma med omskrivningar, visar på att företeelsen inte är erkänd inom diskursen. Samtidigt som området är tabubelagt möjliggör dock möbleringen att handlingen kan utföras. Som vi tidigare nämnt kontrolleras in- och utflödet i rummet, men bibliotekarien har ingen uppsikt över biblioteksrummets alla delar. Genom hyllornas placering har det skapats ett privat utrymme längst ner i biblioteket, vilket ger människor möjlighet att tilldela rummet fler betydelser än den tänkta. Det ambivalenta förhållandet mellan tabu och den frihet som interiören ger användaren leder till att när tabu överskrids fortsätter man hellre tysta ner och osynliggöra problemet än att låta det ta plats.

I Daria-avsnittet *Fair Enough* används utrymmet som skapas mellan hyllorna också för sexuella handlingar. Huvudkaraktären Daria blir störd i sitt studerande då två skolkamrater kliver in i biblioteket för att undkomma regnet. Att dessa två är mer obekanta med rummet än tidigare nämnda Phoebe och Blanche går att utläsa utifrån deras konversation.

Brittany: Wow, look at this place! I wonder what it is.

Kevin: I think it's the library, babe.

Fair Enough (Daria)

---

²² Här åsyftar han de sexuella handlingarna.

På dialogen följer att paret smiter in mellan två hyllor och börjar hångla, varpå Daria lämnar rummet. Återigen rör det sig om karaktärer som är omedvetna om diskursen, även om biblioteket ifråga är nästintill öde. De sexuella handlingarna är därmed inte en medveten provokation från Kevin och Brittanys sida, utan snarare en kommentar på att biblioteket inte används. Paret flyttar på grund av avsaknad av kontroll och publik in den privata sfären i det offentliga rummet. Som vi varit inne på tidigare är det människor som genom handling skänker mening åt ett rum och exemplet visar på hur gränsen mellan privat och publikt inte är tydlig och tas hänsyn till av alla. Då man väljer att utföra handlingar som traditionellt betraktas vara förbehållna den privata sfären – som till exempel kyssar, hångel och intima smekningar – in i biblioteksrummet visar man att vad ett biblioteksrum *är* alltid är under omförhandling (Koch 2004). Även de tidigare genomgångna exemplen Kramer och de hånglande paren i *The One with Ross' Library Book* visar på att rummet inte är statiskt utan öppet för förändringar, även om Kevin och Brittanys agerande i större utsträckning går att koppla till faktumet att ett öde biblioteksrum är lättare att manipulera efter den enskildes infall då den kontroll andra människor implicit utövar saknas.

När Bud i *Bud Hits the Books* beger sig från sitt rum för att studera inför en sluttentamen uppsöker han det i sin föreställningsvärld mest osexiga ställe som finns – biblioteket. Som tidigare nämnts slutar besöket med att Bud hotas av relegering, då han har onanerat på offentlig plats och hans öde avgörs vid en rättegång i biblioteket. Intressant i rättegångsscenen är hur avsnittet behandlar relationen mellan bibliotek, bibliotekarie, sexuella handlingar och användare. I scenerna drivs rättegången mot Bud av bibliotekarien Miss Hardaway, medan universitets dekaner framstår som generade över situationen och uppvisar olust över att ta tag i problemet.

Miss Hardaway: We will now try the case of Trumaine College versus Bud Bundy.
We have convened here at the scene of the crime-

Dean: You are not going to recreate it, are you?

But Hits the Books (Married with Children)

Genomgående för diskussionerna kring fallet är att ingen talar högt om vad Bud har gjort, precis som var fallet i *The One With Ross' Library Book*. Miss Hardaway refererar istället ett flertal gånger till bevisföringen: "in light of the video tape evidence and the eyewitness account" och "obviously you haven't seen the video tape".

Relationen mellan bibliotek och sexuella handlingar är som framkommit problematisk, eftersom diskursen försöker utestänga sexualitet som fenomen. Detta framkommer också i materialet genom att bibliotekariernas sexualitet i de flesta fall undertrycks. I exemplet *Bud Hits the Books* föranleds hela incidenten som ett resultat av bibliotekarien Miss Hardaways närmanden mot Bud. I inledningsscenen tar sig intresset uttryck genom att hon agerar generat i hans närhet, ger honom komplimanger som "You're so cute" och erbjudanden med sexuella undertoner "What can I do for you? Be as creative as you like with your answer", att hon

oombett har lagt undan böcker åt honom, ger honom en bild av sig själv i en utvigningskalender och att hon skriver sitt telefonnummer på ett bokmärke. Bud är uppenbart ointresserad av Miss Hardaway, men blir ändå sexuellt upphetsad av fotografier och texter i böckerna hon gett honom. I rättegångsscenen är det dock faktumet att hon närmat sig honom som gör att Bud i slutändan frias.

Marcy: Bud, how the hell do you explain it?

Bud: Easily. I was set up. [gets up and walks over to Miss Hardaway] I direct the attention of the court to Miss Hardaway, who has had a crush on me for years. In fact, at this very moment she's thinking about what I must look like under my clothes.

Miss Hardaway: That is a tight little lie!

[Bud points at her and looks at the deans]

Miss Hardaway: I - I mean, a little white lie.

Bud: Can you deny that on the night in question you gave me your home phone number? This number?

[He holds up a note for the deans to see and then throws it on the floor in disgust]

Bud: Yuck. And did you not tell me which study room to sit in, knowing full well it had a surveillance camera?

[Miss Hardaway swallows and says nothing]

Bud: And did you not give me erotic text books [picks up a book from his desk] with all the "good parts" marked?

[He shows the Dean the book and the Dean gets up]

Dean: You gave him "Costumes of the Trobriand Islanders"?

Miss Hardaway: I did.

Dean: My God! The boy is only human.

[He puts his arm on Bud's shoulder, and Bud does the same]

Bud: [sounding close to tears] So you see, I was entrapped by a middle-aged librarian who saw a hot little tushie and wanted more.

Miss Hardaway: That is not true!

Bud: I dare you to take a look at this [sticks his butt in front of her face] and still deny your feelings!

Miss Hardaway: All right, I confess: I am in love with Bud Bundy. Whenever he comes in the library, I turn the heat up so he'll have to strip down to his tank top. When he returns a book late, I always hope he'll say: "I've been a bad boy, Miss Hardaway. Spank me hard."

[Bud looks around uncomfortably]

[...]

Dean: I think we have a unanimous vote. We will dismiss this case, allow Mr. Bundy to graduate, and seal the records, so as to maintain the good name of the Michael Milken library.

Bud Hits the Books (Married with Children)

Scenen visar hur manlig sexualitet förvisso inte explicit ingår i diskursen, men är acceptabel och vidare normgivande. Dekanens kommentar "The boy is only human" är ett illustrerande exempel på att människa i överförd bemärkelse betyder man – trots att Bud har begått ett brott mot reglerna gör hans kön att hans sexualitet ursäktas och under omständigheterna att han blivit frestad kan slippa undan straff. Miss Hardaways och tillika kvinnas sexualitet däremot är oacceptabel, hotfull och ska undertryckas. För hennes närmanden finns inte någon dimension av att begreppet människa också

inkluderar kvinnor och istället för att bemöta hennes kärleksförklaring och sexuella lust svarar omgivningen med tystnad. Av rättegångens utgång kan man utläsa att hennes brott i det att hon visat att hon har en sexualitet ett större hot mot ordningen än att Buds sexualitet övergår i handling. Genom att sätta dem i proportion till varandra används kvinnans sexualitet som en förmildrande omständighet för att en man bryter mot såväl normer som juridiska lagar.

Som framkommer i *Bud Hits the Books* fördöms alltså bibliotekariens sexualitet från institutionens sida. Det finns dock andra exempel i materialet där bibliotekariens sexualitet resulterar i en tillrättavisning från en – ofta i hierarkin högre placerad – kollega. I Seinfeld-avsnittet *The Library* blir utvecklingen mellan karaktärerna Kramer och Marion till exempel ett hot mot biblioteket. Genom att ta med sig sin dejt till biblioteket efter stängningsdags har Marion i kollegan Mr. Bookmans ögon överträtt gränsen för vad det innebär att vara bibliotekarie – att hon överhuvudtaget har ett kärleksförhållande är oacceptabelt och faktumet att hon tar med honom till biblioteket blir ett regelrätt övertramp.

Mr. Bookman: I remember when the librarian was a much older woman: kindly, discreet, unattractive. We didn't know anything about her private life. We didn't want to know anything about her private life. She didn't have a private life.

The Library (Seinfeld)

Här markeras det till skillnad från det tidigare exemplet explicit att kvinnlig sexualitet inte ska existera i kontexten. Marions metamorfos från bibliotekarie till ung, vacker och förälskad kvinna är ett hot mot biblioteket, eftersom kontrollmekanismerna försvagas om bibliotekarien är sexig. Rummet blir i sådana fall en fond för uppvaktande istället för ett bibliotek och därmed försvinner respekten samt behovet att vara rädd för institutionen. Element som arkitektur och möblering som bidrar till att upprätthålla diskursen förlorar sina funktioner som kontroll- och maktkonserverande när rummet får nya potentiella användningsområden.

Vidare återkopplar exemplet ovan till den likhet mellan bibliotek och kyrka som tidigare diskuterats. I Mr. Bookmans ögon bör bibliotekarien viga sitt liv åt biblioteket, vilket exkluderar ett liv utanför institutionens väggar. Precis som munkar eller nunnor har bibliotekarien ett kall och på samma sätt förväntas den kvinnliga bibliotekarien försaka det världsliga livet.

Att manliga bibliotekariers sexualitet existerar på andra premisser framkommer i den tidigare diskuterade kyssen i *The One After the Superbowl: Part 1*. Den manliga bibliotekarien tar här initiativet till handlingen, vilket inte kommenteras eller uppmärksammas från omgivningen. Till skillnad från i exemplen med Marion och Miss Hardaway behöver en man inte bestraffas i lika hög utsträckning då han uppvisar sexualitet i sin yrkesroll. Också i *The One With Ross' Library Book* tar en manlig bibliotekarie sexuella initiativ, då han försöker stämma träff med Ross i den delen av biblioteket som förvandlats till hängelhörna. Här tillrättavisas förvisso bibliotekarien av en manlig kollega – med ett menande ögonkast. Det föreligger en skillnad i utformningen av tillrättavisandet när det ställs i relation till Marion och

Miss Hardaway. För bibliotekarien blir könet överordnat yrkestiteln, vilket är till nackdel för kvinnliga bibliotekarier. Dessa hamnar på grundval av sitt kön automatiskt i underläge, vilket Radford & Radford (1997) förklarar är uppkomsten av stereotyper som "the librarian as old maid" (Radford & Radford 1997, s. 253). Då kvinnor i egenskap av att vara just kvinnor behöver andra attribut för att skapa, stärka och upprätthålla sin status än en man, blir kontroll, stränghet och avsexualisering strategier för att uppnå denna status (Radford & Radford 1997, s. 261). För en ung bibliotekarie som Marion blir illusionen av oskuld och renhet ett sätt att upprätthålla bibliotekariens status i Mr. Bookmans ögon, varför hans reaktion över att hon uppvisar en okontrollerad, sexuell sida i biblioteksrummet blir att tillrättavisa. Som Radford & Radford (1997) skriver är människor som verkar inom diskursen rädda för diskursen i sig och närmare den okontrollerade diskursen – de beteenden som strider mot diskursens lagar och regler. Att försöka bekämpa de element som tänjer på diskursens gränser och därigenom – medvetet eller omedvetet – försöker omförhandla den blir därmed en bevarande mekanism (Radford & Radford 1997, s. 261).

Med exemplen i åtanke blir det tydligt att sexualitet är ett tabu som måste förtryckas så att varken handlingar eller samtal om ämnet äger rum på institutionen. Sexualitet är den starkaste symbolen för okontrollerad diskurs som går att finna i undersökningsmaterialet – att dess tabubelagda handlingar kan försiggå i ett biblioteksrum är det yttersta beviset över att man har tappat kontrollen över det och istället låtit kaos ta plats. Detta åskådliggörs främst genom omgivningens reaktioner då karaktärerna i representationerna tangerar ämnet i ord eller handling, vilket fångar diskursen och visar på den starka kontroll som omgärdar ett biblioteksrum i representationerna. Könstrukturer påverkar biblioteksmiljön och att det finns skillnader i synen på kvinnliga och manliga bibliotekariers sexualitet framkommer med tydlighet.

6.2.2 Att omförhandla subjektspositioner

Ett annat sätt att göra motstånd mot diskursen är att försöka omförhandla de positioner den implicerar. Som Radford & Radford (2001) framhåller skiljer biblioteket människor åt, genom att dela upp dem i två kategorier; bibliotekarier och användare. Genom denna uppdelning fördelas makten – vilka attribut som tillhör vilken roll – och hierarkier skapas. Till bibliotekariens attribut hör till exempel rätten att bestraffa, agera vakt och kontrollera rummet, medan det ingår i användarens roll att vara underordnad, lyda samt att vara gäst i rummet. Ett tidigare exempel på när den här fördelningen omförhandlas är det tidigare diskuterade fenomenet med användare som hyssjar andra användare – dessa använder sig då av attribut som inte tillhör deras roll som användare och gränsen mellan positionerna suddas tillfälligt ut. Foucault framhåller att en cirkulation av makt alltid sker inom en diskurs, vilket möjliggör att positionerna skiftar (Radford & Radford 2001, s. 317ff.).

Ett exempel på när den här cirkulationen blir synlig återfinns i *The One with Ross' Library Book* där Ross försöker omförhandla de föreskrivna maktpositionerna. Genom att hänvisa till sin akademiska titel försöker han träda ur sin roll som användare och upphöja sig själv till samma nivå som bibliotekarien.

Ross: Excuse me. Hi, I'm a professor here.

[...]

The Head Librarian: How can I help you?

Ross: Hi, I was wondering if it is possible to increase the security in the paleontology section? See I-I wrote a book up there and instead of reading it people are-are-are, well, rolling around in front of it.

The Head Librarian: We are aware of the problem you are referring to. But as far as increasing security, I'm afraid the library is very understaffed. I, I can't help you.

Ross: Well, fine. Fine! If-if I'm the only person with any appreciation of the sanctity of the written word, I'll go up there and defend it myself!

The One with Ross' Library Book (Friends)

Behovet av att presentera sig som forskare och därmed sin auktoritet och naturliga plats i den kunskapsproduktion som institutionen tillhandahåller antyder att han försöker höja sin egen status i relation till institutionens representant, men också att diskursen får användarna att känna sig nödgade att motivera sin rätt att träda in i rummet. För att vinna hävd åt ett krav – här på ökad bevakning – måste man som användare nyttja andra attribut än de som tillskrivs användarrollen. Endast genom ett sådant tillvägagångssätt finns en möjlighet att utjämna maktbalansen.

Då försöket misslyckas tar karaktären på sig ett för bibliotekarierna typiskt attribut – vakt eller polisrollen – och träder därmed (tillfälligt) ur sin position som användare. Ross vaktar på sin fritid över paleontologihyllan och den iver och nit han uppvisar inför den självpåtagna uppgiften ger de andra användarna intrycket av att han innehar maktposition jämbördig med bibliotekariens.

Ross: Yes? Yes? How can I help you?

Random guy: Yeah, we were... we were just looking around.

Ross: Oh-oh, you're-you're fellow scholars. What exactly are you looking for, hmm? Perhaps, perhaps Dr. Chester Stock's *Musing on the Smiledon Californicus*?

Random guy: Uhh...

Ross: Ah... Ah... Get out of here!

The One with Ross' Library Book (Friends)

Ross tar i den citerade sekvensen sig inte bara rätten att köra användare på porten, utan ikläder sig också bibliotekariens roll som ämnesexpert genom att föreslå titlar för dem. Han använder sig tydligt av de förödmjukande strategier som traditionellt tillhör bibliotekarien inom skräckens diskurs, genom att förödmjuka paret och hänvisa till kunskaper han vet att de saknar.

Det som händer senare i avsnittet leder dock till att Ross auktoritet undergrävs. Som tidigare behandlats i avsnittet *Sexualitet som motstånd* ger Ross oförmåga att förhålla sig till de regler han själv försvarar konsekvensen att kontrollen skärps från institutionens sida. Efter att ha blivit påkommen hänglandes bakom

paleontologihyllan förvandlas Ross till en användare i behov av särskild övervakning. Han har genom sitt agerande tappat sin trovärdighet och i sitt försök att omförhandla maktbalansen själv sjunkit längre ned i rangordningen.

Ett annat exempel på omförhandling av maktbalansen dyker upp i *Bud Hits the Books* – här rör det sig dock om en omvänd situation. Som tidigare behandlats har Miss Hardaway amorösa intressen för Bud, vilket leder till att hon ger honom ett övertag som sätter rollerna ur balans. Genom att ge avkall på den auktoritet som medföljer bibliotekarierollen i och position av kvinna – och därmed i behov av att upprätthålla just denna auktoritet – höjs Buds status över både den vanliga användarens och Miss Hardaways. De för rummet vanliga positionerna bibliotekarie och användare får stå tillbaka för positionerna man och kvinna, där den förstnämnda har ett övertag. Detta övertag uppstår i situationen eftersom hon visar intresse för honom, men förstärks också av att hon inledningsvis har en maktposition och genom att visa sig svag ger honom möjlighet att såra henne. I avsnittet är det alltså Miss Hardaway som gör motstånd mot diskursens ordning när hon frivilligt ger upp den makt hon förärats i egenskap av bibliotekarie, vilket går emot den princip som upprätthåller kontroll i rummet.

Ytterligare ett sätt att göra motstånd mot diskursen är genom att föregripa den förväntade bestraffningen. Genom att själv angripa bibliotekarien försöker användaren positionera sig över denne. I Golden Girls-avsnittet *Stand by Your Man* blir denna taktik synlig och det är uppenbart att biblioteket och dess regler är någonting man bär med sig när man kliver in genom dörren. Karaktären Dorothy har i avsnittet tagit med sig sin vän, den ovana biblioteksbesökaren Blanche till folkbiblioteket. Dorothy kliver fram till referensdisken för att försöka låna en bok åt modern på dennas lånekort, men blir nekad av bibliotekarien då giltighetstiden gått ut fem år tidigare.

Dorothy: Look, I'm sure my mother's card is current.

Librarian: Look for yourself, it expired five years ago.

Dorothy: I don't know how that could have happened... I'll put the book on my card, and I want you to know that my card is always current. I come to the library at least three times a week and my books are always returned promptly during regular library hours, rain or shine, who are you to JUDGE ME?

Stand by Your Man (Golden Girls)

Bibliotekariens simpla nej som är i enlighet med reglerna och framförs i neutral ton väcker – trots att det inte är karaktären själv som glömt att förnya sitt lånekort – en enorm provokation hos Dorothy. Som den mönsterbesökare hon anser sig vara tål hon inte att bli kritiserad och känner ett behov av att rättfärdiga sig själv och proklamera sin rätt att besöka rummet. I relation till vad Foucault (1982) säger om läkaren som en yrkeskategori som ofta hamnar i en position mellan lyssnare och talare hamnar bibliotekarien i en roll mellan institutionen och användaren (Foucault 1982, s. 217). Denne blir en personifikation av institutionen, även då han eller hon använder sig av de maktstrategier som Radford & Radford (2001) presenterar. Det här ger i exemplet

ovan resultatet att Dorothy gör motstånd mot rollbesättningen bibliotekarie-användare och försöker ifrågasätta kategorierna i sitt: "Who are you to JUDGE ME?!"

Att som Dorothy i Golden Girls-avsnittet *Stand by Your Man* höja rösten och ifrågasätta bibliotekariens rätt att döma henne – innan han de facto har gjort det – är alltså en strategi som uppkommer för att föregripa ett anklagande. Rädslan för att bli förödmjukad – och därmed också medvetenhet om diskursen – är så stark hos karaktären att hon försöker göra motstånd mot den roll som diskursen tillskriver henne genom att agera aggressivt för att få ett övertag gentemot bibliotekarien.

Av materialet kan man utläsa två alternativ – för användare – vad gäller omförhandling av diskursens subjekspositioner. Antingen försöker användaren – som i exemplet Ross – att anta de attribut som traditionellt tillhör bibliotekarien eller så försöker användare att slippa undan diskursens tvångströja. För att uppnå det sistnämnda försöker användaren att föregripa en förväntad förmaning och visa att han eller hon känner till och följer bibliotekets regler.

6.2.2.1 Lisa Simpson

I serien *the Simpsons* återfinns en för materialet helt unik strategi för omförhandling av subjekspositionerna inom diskursen, vilken tillämpas av karaktären Lisa Simpson. Hennes nära relation till och intresse för bibliotek och kunskap gör att hon rör sig mellan subjekspositionerna bibliotekariesubstitut och användare. För att kunna diskutera Lisas glidande mellan positionerna kommer vi först att presentera hennes relation till bibliotek och kunskap.

Lisas varma och vänliga inställning till bibliotek återkommer och befasts i en rad avsnitt i serien. Ett exempel finns i avsnittet *Lisa the Greek* där man i ett försök att göra Springfield Public Library mer publikt har hängt upp en banner inuti biblioteket: "The library - the hip place to be". Lisa uppvisar här att hon genom sina frekventa biblioteksbesök fått en kamratlig relation till såväl folkbibliotekets anställda som rummet i den ordväxling som sker efter att hon klivit in genom dörren.

Lisa: Hey, the new sign is really working!

Librarian: Oh, it's been a madhouse Lisa.

Lisa the Greek (The Simpsons)

Det är dels uppenbart att karaktären inte behöver gå i försvarsställning när hon tilltalar bibliotekarien och dels att hon bryr sig om biblioteket så mycket att hon anser att det som rör det är värt att kommentera, diskutera och i förlängningen även är hennes personliga angelägenhet på ett sätt som institutioner vanligtvis inte är för sina användare. I avsnittet *Like Father, Like Clown* försöker Lisa vidare agera hjälpande hand åt Bart som i sin tur försöker idka samska mellan sin idol clownen Krusty och

dennes judiskt ortodoxa far. Hon tar här till det mest fruktbara sättet hon vet för att utöva problemlösning – tillsammans med Bart beger hon sig till ett av Springfields alla bibliotek²³ och djupdyker i judiska skrifter för att finna teologiska argument som kan få fadern och sonen att försonas. Eftersom hon känner att hennes kunskap om judendomens teologi är begränsad blir det naturligt för henne att ta böckerna till hjälp för att utveckla densamma och som hon själv uttrycker det: ”hit him [the rabbi, *vår anmärkning*] where it hurts. Right in the Judaica”. För Lisa är det här tillvägagångssättet återkommande och hennes relation till biblioteket präglas i avsnittet av en syn på biblioteket som ett kunskapscentrum, där man kan tillgå det källmaterial man är i behov av. Karaktärens relation till kunskap visar sig också i hennes sätt att uttrycka sig att hon betraktar kunskap som ett potentiellt vapen och att hon värdesätter och har tilltro till att man genom att tillägna sig kunskap har förmåga att förändra rådande förhållanden.

Vidare är det intressant att framhålla hur Lisas karaktär i ett intellektuellt sammanhang ställs i kontrast till brodern. I avsnittet utgör hon en motpol till brodern då hon idogt plöjer det material hon hittar om judisk teologi medan brodern leker med en pop up-bok om Noak – trots att det är för hans sak de båda kämpar. Den diskuterade scenen är karaktäristisk för relationen mellan Lisas intellektualism och den övriga familjen ointresse för hennes engagemang och hobbies. Som Mills påpekar finner man i serien ett flertal avsnitt som cirkulerar runt karaktärernas försök att förstå varandra och överbrygga varandras olikheter (Mills 2005, s. 90). Detta mönster liksom karaktärens syn på och tilltro till biblioteket som ett kunskapscentrum återfinns också i avsnittet *Dead Putting Society*. Lisa hjälper i avsnittet Bart med att leta efter böcker om golf för att förbättra hans teknik. Med repliken ”Our journey begins here at the library” tar hon honom till Springfield Public Library och guidar honom genom såväl kortkatalogen som hyllsystemet. Skillnaden på syskonens syn på och relation till biblioteket blir även här tydlig vid tillfället då de ska lämna rummet:

Bart: Lisa, we can't afford all these books!

Lisa: Bart, we're just gonna borrow them

Bart: Oh heh, heh... gotcha!

Dead Putting Society (The Simpsons)

Medan Bart uppvisar begränsade kunskaper om bibliotekets system och regler agerar Lisa guide och bibliotekariesubstitut. Lisa påvisar vidare i det ovan nämnda avsnittet att hon har en alternativ och bred kunskapssyn. I sökandet efter böcker om golf föreslår hon såväl praktiska handböcker som filosofens Lao Tzus verk i ett försök att få brodern att meditera för att uppnå bättre resultat på golfbanan. Att hennes holistiska syn på kunskap tillåter henne att använda sig av okonventionella källor syns också i det tidigare nämnda avsnittet *Like Father, Like Clown*. Karaktärens informationssökande är i avsnittet initialt begränsat till judiska skrifter, men då hon inte finner det hon letar efter går hon till nuet och använder en samtida judisk komiker för att kunna bräcka rabbins argument.

---

²³ Old Springfield Library.

Hur betydelsefull relationen till biblioteket är för karaktären och sammankopplade med hennes person visar sig vidare när Lisa i avsnittet *Summer of 4 Ft. 2* drabbas av en identitetskris och en medföljande antydning till tonårsrevolt. När familjen åkt på semester till Little Pwagmattasquarmsettport får hon en chans att prova på en ny identitet. Efter en kläd- och attitydmakeover driver hon ensam runt på orten för att hitta nya vänner, men hamnar på bibliotekets parkeringsplats. Hon utbrister: ”A library! No, I can’t... that’s the old, nerdy Lisa” samtidigt som hennes gamla vänner från fiktionens värld materialiserar sig ur boksidorna och försöker locka tillbaka henne in på biblioteket:

[Pippi Longstockings appears]

Pippi: Lisa, read about my adventures in the South Seas, and make me live again!

[New Yorker’s Eustace B. Tilley appears]

Eustace: We’ve got periodicals on microfiche...

[Alice (of Wonderland) and the Mad Hatter appears]

Alice: [nervously] Won’t you join our tea party? It would be ever so...

[Mad Hatter pulls a gun and grabs Alice]

Alice: Don’t do it, Lisa. It’s a trap! Run! Run!

Summer of 4 Ft. 2 (The Simpsons)

Karaktärens relation till institutionen och dess artefakter är alltså så stark att den måste bekämpas för att hon ska kunna bli en annan person. Biblioteket är alltså något större än bara en institution för Lisa – det är snarare ett andra hem – och kampen för att förändras och växa upp innebär därför att hon upplever ett behov av uppbrott.

Lisa är som exemplen visar flerdimensionell i sin kunskapssyn, betraktar biblioteket som både ett kunskapscentrum och ett rum där hon är bekväm, kan navigera i utan problem och har sina vänner – såväl fiktiva som reella – samt sina intressen inhysta. Även om diskursen automatiskt positionerar henne som en användare undkommer hon kontroll och glider mellan två positioner genom att vara en högst självgående användare och emellanåt anta bibliotekariens attribut. Genom att vara bekant med rummet och självständig vad gäller att orientera sig i systemen lyckas hon omförhandla de attribut som diskursen naturligt tillskriver rollen. Beteendet återfinns i bland annat avsnittet *Lisa the Greek* där karaktären utan att fråga om hjälp söker bland underkategorier på ämnet fotboll i kortkatalogen. Då hon är oberoende av bibliotekariens hjälp är hon inte lika utsatt för bibliotekariens godtycke som en vanlig användare och undkommer därmed förödmjukelse och skam.

I *Dead Putting Society* finns vidare en exemplifikation på hur Lisa tangerar att bli ett bibliotekariesubstitut – genom att ta på sig rollen som Barts guide i biblioteket träder Lisa in i en sfär som traditionellt tillhör den yrkesverksamme. Förutom att agera representant för rummet tar Lisa också på sig rollen att kontrollera broderns beteende – hon är den som i förmanande ton tillrättavisar Bart då han uppvisar okunskaper om bibliotekets utlåningsfunktion och nämner ett tabu som stöld. Lisa tar i situationen på sig rollen att likt en bibliotekarie agera vakt och kontrollerande faktor. Diskursens kontrollmekanismer är verksamma oavsett vilka subjekt som kommunicerar, vilket vi diskuterat i avsnittet 6.1.4. Maktcirkulationen möjliggör en förskjutning av positionerna eftersom diskursens kontrollfunktion är så stark att Lisa antar

bibliotekariens position och funktion och trycker tillbaka olämpliga utsagor (Radford & Radford 2001, s. 317ff.).

Genom att kunna bibliotekets system och regler så bra som Lisa kan blir hennes biblioteksbesök inte förknippade med skam, skuld eller skräck. Som användare blir man automatiskt kontrollerad när man kliver in i rummet – genom till exempel referensdiskens strategiska placering vid ingången – men Lisa upplever inte kontrollen eftersom hon inte är rädd för rummet eller bibliotekarierna. Då institutionen ingjuter rädsla och skam i användarna – vilket är effektiva medel för att kunna utöva kontroll – går den här komponenten i kontrollmekanismen förlorad när hon inte upplever skräck och kontrollen försvagas.

Vid de tillfällen då Lisa går in i en renodlad användarroll finns andra faktorer än rädsla som skapar ett underdånigt beteende. I det tidigare behandlade avsnittet *Bart's Girlfriend* (se kapitel 6.2.1) dagdrömmer Lisa om den något äldre killen som arbetar på bibliotekets unga vuxna-avdelning:

Lisa: It's naive to think you can change a person...except maybe that boy who works in the library...

[flashback to library]

Ralph: Do you have, "Go, Dog, Go"?

Boy: [scoffs] That's in Juvenile. This is Young Adult.

[back to present]

Lisa: Well-read, and just a little wild. [dreamy] Ooh, if only someone could tame him...

Bart's Girlfriend (The Simpsons)

I den citerade scenen föreställer sig Lisa att hon står i kö till referensdisken och bevittnar hur den svagt begåvade klasskamraten Ralph blir avsnoppad av biblioteksassistenten. Eftersom Lisa är intresserad av den anställde går hon i användarrollen och en underordnad position gentemot honom. Som vi nämner i kapitel 6.2.1 rör det sig om ett svärmeri för en äldre person som befinner sig på distans från henne själv, men det är ändå förälskelsen som får henne att handla på ett för karaktären oväntat sätt. Istället för att själv leta efter information står hon i kö för att få hjälp och beter sig därmed som en vanlig användare. Genom att vara förtjust i biblioteksassistenten har Lisa alltså förlorat i status och hennes subjektsposition hierarkiskt försvagats.

Lisa (vanligaste) strategi för att omförhandla sin position är genom att föregripa att bli bestraffad. Då hon tack vare sina kunskaper om biblioteket och dess system alltid kan följa regelverket till punkt och pricka känner hon sin aldrig hotad eller upplever risk att bli förödmjukad. Lisas beteende blir därmed inom diskursen en motståndsstrategi, trots att begreppet motstånd enligt vedertagen definition kan verka missvisande.

6.2.3 Våld som motståndsstrategi

Det mest påtagliga sättet att uttrycka motstånd är att låta det gå över i fysisk handling. I undersökningsmaterialet återfinns ett antal scener där fysiskt motstånd förekommer. Vi har valt att definiera och sammanfatta dessa fysiska uttryck som våld eftersom den gemensamma nämnaren i våra exempel är handgripliga och bottnar alla i frustrationen över att vara kontrollerad.

Ett exempel på våld finner vi i *Beavis and Butt-head*. Här lever karaktärerna ut sina aggressioner över att ha blivit tvångskommenderade till biblioteket efter att ha blivit påkomna med fusk genom att sparka på och kasta böcker i skolbiblioteket. Karaktärerna har i allmänhet svårigheter med att uttrycka sig verbalt, vilket i situationen förvärras av att de inte kan kommunicera med bibliotekarien som inte heller förstår deras ointresse för uppgiften de tilldelats. Motståndet som uttrycks i scenen är både tydligt och instinktivt, till skillnad från andra mer subtila sätt att visa missnöje mot den kontrollerande diskursen som framkommit i undersökningen.

Ett annat exempel på när våldet riktas mot byggnaden i sig finner vi i *the Simpsons*-avsnittet *Like father, like clown*, där Bart har klottrat ”El Barto” på Old Springfield Librarys trapprecke. Det här är också en slags våldsytring mot biblioteket, även om vandaliseringen också drabbat andra institutioner i staden, som exempelvis polishuset, rådhuset och skolan. Ytringen blir i denna kontext ett motstånd mot auktoriteter och samhället i stort och att även biblioteket rymts i denna protest tyder på att det har en ställning som maktutövande institution. Då institutioner är samhällseliga instanser som är delaktiga i upprätthållandet av en diskurs sätter de press och tvingande makt och trycker därigenom undan andra alternativa diskursformer (Foucault 1971, s. 13). Behovet att göra motstånd mot den enväldiga diskursen blir därmed större. Med den här förståelsen blir den inte otänkbart att föreställa sig att skräckens diskurs eller en variation på den förekommer även hos andra (liknande) samhällseliga institutioner.

Det mest extrema våldsuttrycket återfinns i *the Simpsons*-avsnittet *Skinner's Sense of Snow*. Här blir Bart, Lisa och deras klasskamrater insnöade på skolan tillsammans med rektor Skinner. Frustrationen över att inte kunna ta sig hem och att vara inspärade tillsammans med rektorn²⁴ leder till revolt. Bart och de andra barnen – som för ovanlighetens skull är i majoritet – tar tillfället i akt att ge utlopp för sin frustration, stoppar rektorn i en säck och hänger upp honom i taket. Därefter tvingar de honom att bevittna hur de startar ett bokbål i skolbiblioteket.

[Milhouse throws Huckleberry Finn into the fire]

Principal Skinner: No, not Huck Finn! I spent hours crossing out the sass-back.

[Bart throws 'Johnny Tremain' by Esther Forbes into the fire]

---

²⁴ Karaktären Skinner förekommer ofta i serien i scener då Bart uppträtt illa och fungerar då som en bestraffande auktoritet.

Bart: [shouts] So long, Johnny Tremain. Your Newberry award won't save you now!

Skinner's Sense of Snow (The Simpsons)

Motståndet blir här en dubbel bestraffning för rektorn – dels begår de fysiskt våld mot honom och berövar honom hans rörelsefrihet, dels utsätter de honom för psykologiskt våld genom att starta en brasa på skolans mark och bränna upp saker som har ett stort värde för honom personligen. Böckerna har generellt ett stort affektionsvärde för karaktären, men utgör också symboler för skolan, lärande och kunskap, värden som alla ligger honom varmt om hjärtat. Bokbålet blir både ett sätt att visa makt och ett sätt att göra uppror mot rektorns auktoritet. Eftersom skolbiblioteket i kontexten är förknippat med lärande och kunskap samt en representation för det kontrollsystem skolan utgör, blir det ett tacksamt mål för attack. Biblioteket och dess böcker blir en symbol för hur eleverna alltid stått i underläge och tvingats följa de regler som auktoriteter som Skinner satt upp – att sätta eld på böckerna blir därmed ett sätt att frigöra sig från kontroll och kliva ur den underkuvade positionen.

Trots att exemplen på våld skiljer sig åt har de en gemensam nämnare: alla som utövar våld i materialet är ungdomar. Det är diskutabelt huruvida det ligger i ungdomarnas naturliga position som underordnade vuxenvärlden att känna sig missnöjda och uttrycka det explicit, eller om bibliotekets kontroll är så stark att den föranleder våld.

Den gemensamma nämnaren för det motstånd vi diskuterat i kapitel 6.2 är att det är mer eller mindre explicita samt mer eller mindre medvetna uttryck för frigörelse från diskursen. Att det här är omöjligt syns genom de mekanismer som blir verksamma för att trycka ned de subjekt som gör motstånd. Genom att verka uppfostrande från såväl institutionens som användares sida bibehålls kontrollen och de användare i materialet som inte uttrycker en medveten provokation skolas in i känslan att bibliotek är tätt förknippade med skam och förödmjukelse. Samspelet mellan kontrollen och motståndet utgör därmed en vital del av diskursen.

6.3 Barnavdelningen, skolbiblioteket och skräckens diskurs

I det undersökta materialet framkommer att vilken slags bibliotek som gestaltas påverkar representationen. Diskursen är närvarande såväl på ett biblioteks barnavdelning som på dess vuxenavdelning, men i den förstnämnda (och på skolbiblioteket) gäller i en viss utsträckning andra regler. Som Radford & Radford (2001) skriver är en del av det skräckinjagande med diskursen – för vuxnas del – att bibliotekets skuldbeläggande attityd och kontrollmekanismer får dem att känna sig som småbarn (Radford & Radford 2001, s. 314). För barn och ungdomar är det en del av tillvaron att vara kontrollerad av vuxenvärlden. Skuldbeläggandet och kontrollen fungerar därför inte i samma utsträckning – ofriheten i att vara barn är lika konstant på ett bibliotek som i övriga livet. Vad gäller skolbibliotek är det snarare så att den

kontroll som utövas på biblioteket är en förlängning av skolans kontroll över eleverna, då biblioteket är en integrerad del av skolverksamheten.

Det är i undersökningsmaterialet synligt att man på barnavdelningen och i skolbiblioteket till exempel via möblering uttrycker sitt pedagogiska uppdrag och försöker att göra biblioteket till en tilltalande och inspirerande plats för barn och ungdomar. I följande avsnitt kommer vi att behandla hur detta syns i representationerna samt vilka regler som gäller i rummet för barn och för vuxna.

Precis som i Seinfeld använder man sig i Friends-avsnittet *The One After the Superbowl: Part 1* av en exteriörbild av New Public Library för att inleda scenerna som utspelar sig på biblioteket. Intrycket av exteriören blir dock ett helt annat, då man i avsnittet valt att svepa med kameran över byggnaden och därmed visar upp delar av den kringliggande miljön. Perspektivet medför att skyskraporna som omgärdar biblioteket får byggnaden att se liten ut i jämförelse och därmed mindre skräckinjagande för mottagaren. Det något mildare intrycket förstärks av att den musik som spelas i samband med uppvisandet av bilden inte anspelar på dramatik, utan är glad och lättsam.

Avsnittet utspelar sig på vad som framställs som barnavdelningen, vilket i inredning närmast påminner om ett klassrum. Låga hyllor är här placerade utmed väggarna för att skapa yta i mitten av rummet, väggarna är pryda av affischer, teckningar och lister som fungerar som skyltning med bokomslag. Intersektionspunkterna i rummet är därmed inte kontrollerade på samma som de flesta andra biblioteksrepresentationer och de naturliga mötesplatserna kan sägas bli i dörröppningen samt längst fram i rummet eftersom man i avsnittet har ställt in stolar i rader för att göra platsen till en scen. Som Koch skriver: "the way in which space is systemised reflects an idea or intention of how society, knowledge or power – or is – ordered" (Koch 2004, s 30). I och med att man genom såväl möblering – rummet har för ett framträdande möblerats med stolar i horisontella rader och en öppen plats längst fram – som handlingar imiterar ett klassrum, vilket existerar på andra premisser blir biblioteksfunktionen underordnad. Ett klassrum uttrycker till exempel ett pedagogiskt syfte och har större tolerans till liv och rörelse i rummet än vad ett biblioteksrum gör, vilket blir synligt i den oordning som råder i representationens rum. Till skillnad från andra scener i undersökningsmaterial är rummet stökigt och belamrat med diverse attiraljer, böcker står slarvigt uppställda i hyllorna och den rigorösa ordning som ibland tar plats i representationer av bibliotekets vuxenavdelning lyser med sin frånvaro. Att miljön påverkar användandet syns också i till exempel karaktären Chandlers sätt att behandla bibliotekets artefakter – genom att plocka en bok, snabbt bläddra igenom den och slänga den på golvet.

Ett annat avsnitt i undersökningsmaterialet där det syns på möbleringen att biblioteket har ett pedagogiskt syfte är i Daria-avsnittet *Fair Enough*. Även här återkommer låga hyllor som möjliggör en översyn av rummet. De låga hyllorna är dekorerade med växter och en jordglob vilket ger en känsla av att rummet är ett klassrum eller vardagsrum. I anslutning till ingången finns dock högre hyllor fyllda med böcker, men på grund av biblioteksrummet i högre grad utsmyckats än i representationerna av vuxenavdelningen blir det samlade intrycket av rummet mjukare och vänligare. Här syns det också att biblioteket är ett rum underordnat andra av skolans lokaler, när

Kevin och Brittany springer in i rummet för att skydda sig mot regnet. Rummet behandlas av paret snarare som ett uppehållsrum där man kan döda tid i väntan på bättre väder.

I Simpsons-avsnittet *The Wizard of Evergreen Terrace* återkommer de längs med väggarna placerade bokhyllorna och de stora öppna ytor som utmärker barnavdelningen i *The One After the Superbowl: Part 1*. Biblioteket är förvisso ett skolbibliotek, men möbleringen möjliggör andra aktiviteter än till exempel läsande. Det här syns i att scenen börjar med att Bart använder jordgloben som finns i biblioteket – med ett förmodat pedagogiskt syfte – till att accelerera i fart. För att roa sina klasskamrater som står i en cirkel runt honom och högljutt hejar på springer han på den snabbt snurrande globen. Att den här typen av aktivitet inte kontrolleras, medan faktumet att Homers närvaro i rummet ifrågasätts skvallrar om att andra typer av regler gäller för barn i vad som måste betraktas som deras egna zoner. Medan Barts upptåg kan avfärdas som hyss förväntas Homer känna till och kunna uppföra sig i enlighet med bibliotekets regler, varför hans övertramp kontrolleras medan Barts has överseende med.

I *The One After the Superbowl: Part 1* bryter Phoebe som vuxen också mot de normer som finns för rummet, eftersom det finns en outtalad regel om vilken slags information om tillvaron som är lämplig att presentera för barn. Karaktären har i avsnittet fått i uppdrag av bibliotekarien Rob, som hon för tillfället dejtar att sjunga sånger för en skolklass och deras föräldrar i biblioteksrummet. Innehållet i Phoebes sånger krockar dock med de ovan nämnda normerna då sångtexterna avslöjar obehagliga sanningar och anspelar på sex:

Now, grandma's a person who everyone likes,
she bought you a train and a bright, shiny bike.
But lately she hasn't been coming to dinner,
And last time you saw her she looked so much thinner.
Now, your mom and your dad said she moved to Peru,
but the truth is she died and some day you will too.
La-la-la la la-la-la la la-la-la la...

There'll be times when you get older
when you'll want to sleep with people
just to make them like you. . .
But don't.
Cause that's another thing that you don't wanna do, everybody
That's another thing that you don't wanna do.

The One After the Superbowl: Part 1 (Friends)

Trots att biblioteksrum för barn i avsnittet ger intrycket av att vara mindre kontrollerade, men lika strängt när det kommer till tabun och diskursens exkluderande mekanismer. Genom att vara placerad längst fram i rummet, med skolklassen sittande framför sig och bibliotekarien samt föräldrarna stående längs rummets sidor får Phoebe en spatialt hierarkisk position. Innanför bibliotekets väggar gäller dess regler

och normer, varför bibliotekariens roll som vakt och utövare av kontroll – vilket positionerar honom överst i rummets mänskliga rangordning – aktualiseras när behovet att kontrollera aktiviteterna uppstår. Att andra metoder för att verka kontrollerande används i rummet blir synligt i bibliotekariens reaktion på Phoebes sånger:

Rob: That was great, the kids loved you.

Phoebe: Yeah, I rock.

Rob: And you know why? Because you told the truth, and nobody ever tells kids the truth. You were incredible.

Phoebe: But.

Rob: How did you know there was a but?

Phoebe: I sense these things. It was either but or butter.

Rob: The thing is, I think some of the parents, they were kind of hoping that you'd play more songs about like, barnyard animals.

Phoebe: I can do that.

Rob: Really?

Phoebe: Yeah.

Rob: Because that would be fantastic.

The One After the Superbowl: Part 1 (Friends)

Bibliotekarien Rob agerar här pedagog när han initialt presenterar positiv kritik, för att sedan kunna leverera de negativa aspekterna av framträdandet. Genom att tilltala Phoebe som ett barn och framföra mild kritik maskerar han det egentliga budskapet. Som Mills påpekar är Phoebe seriens ”oddball”, varför hennes brist på skam i situationen blir en naturlig reaktion för karaktären (Mills 2005, s. 114). Några som däremot skäms är vännerna Chandler, Monica och Rachel. Medan applåderna haglar ger trion uttryck för sina reaktioner: ”Excellent!”, ”Very informative!” och ”Not at all inappropriate!”. Det är uppenbart att även om Phoebe inte reagerar med förskräckelse känner vännerna till distinktionen mellan lämpligt och olämpligt i rummet varför deras ironiska kommentarer verkar både som ett sätt att positionera sig själva och för att återupprätta kontrollen i rummet. Då inte heller de lyckas ingjuta skam i Phoebe är dock försöken lika verkningslösa som bibliotekariens undermeningar.

6.3.1 Barn, kunskap och kontroll

Som det visar sig i avsnittet *The One After the Superbowl: Part 1* finns det gränser för vilken information barn ska få ta del av. Den kontroll som barn utsätts för av såväl skola som bibliotek är alltså inte bara fysisk, utan också deras kunskapsinhämtning styrs när vuxna är i närheten. Att den här tanken existerar syns också till exempel i Seinfeld-avsnittet *The Library* där Mr. Bookman i sin monolog anknyter till att barn bör skyddas.

Sure, we're too old to change the world. But what about that kid, sitting down, opening a book, right now, in a branch of the local library, and finding pictures of pee-pees and wee-wees on the cat in the hat, and the five Chinese brothers? Doesn't he deserve

better? [...] This is about that kid's right to read a book without getting his mind warped.

The One After the Superbowl: Part 1 (Friends)

Det framkommer i monologen att vuxna har ett ansvar för att kontrollera vilken kunskap barn får tillgång till samt att detta i förlängningen är en del av att fostra och styra barn till att bli goda samhällsmedborgare. Precis som omgivningen reagerar när Phoebe sjunger om sex antyder Mr. Bookman att ämnet är tabu. För barn skall tillgången till information om ämnet strypas, medan det för vuxna rör sig om att istället kontrollera beteendet. Skillnaden synliggörs i Mr. Bookmans reaktion på kollegan Marions dejtande, vilket diskuterats i kapitel 6.2.1.

Även i *Skinner's Sense of Snow* återkommer censur som en företeelse vuxna utövar mot barn. Rektor Skinner har här valt att stryka utvalda delar – till exempel fula ord – ur skolbibliotekets exemplar av klassikern Huckleberry Finn. Rektorn kontrollerar alltså, i egenskap av vuxen auktoritet, informationen som eleverna ska tillgodogöra sig och skiljer lämpligt från olämpligt. Genom så kallade utestängningsprocedurer skapas tabun inom en diskurs och i fallet barn tycks det vara genom regelrätt undanhållande av information om till exempel svordomar och sex som utgör tabubelagda ämnen (Mills 2003, s. 57).

I relation till diskussionen om vuxnas motstånd som förts i kapitel 6.2 går det att lyfta upp en skillnad i hur barn och vuxna kontrolleras. Medan vuxnas kunskapsinhämtning inte behöver styras i en bestämd riktning är det tydligt att barn ska fostras in i vissa bestämda ideal och därmed bli goda samhällsmedborgare. Därmed måste vuxna som kan ha ett potentiellt dåligt inflytande på barn kontrolleras, för att olämplig information inte ska nå dem. Samtidigt som kontrollen av barns beteenden inte är lika stark, vilket syns i möbleringen av barnavdelningar och skolbibliotek, är barn och ungdomars motstånd i representationerna oftare mer fysiskt, aggressivt och utåtriktat.

6.5 Sammanfattning

Vår undersökning visar att skräckens diskurs konstitueras av ett samspel mellan upprätthållande rörelser och motståndskrafter. Alla som befinner sig i ett biblioteksrum medverkar till att skapa, konservera och/eller försöka utmana diskursen. Upprätthållandet sker inte enbart genom handling och språk, utan även genom arkitektur och möblering.

Vår undersökning visar precis som Radford & Radfords (2001) paralleller mellan biblioteks- och kyrkoarkitektur, samt att människors relation till institutionerna, vilka tycks framkalla vördnad och skräck, påminner om varandra. Möbleringen av biblioteken i de undersökta representationerna både hindrar och möjliggör aktiviteter. Generellt sett fungerar möbleringen för institutionernas representanter som ett sätt att kontrollera användarna och deras handlingar. Genom att åtnjuta statusen av att vara

en representant för biblioteket får bibliotekarien en hierarkiskt högre position än användarna, vilken bibehålls genom skuldbeläggande och förödmjukande strategier.

Ingen undkommer diskursen, men genom att forma ett mer eller mindre medvetet motstånd mot den synliggörs det som exkluderats ur diskursen. Det tydligaste motstånd som återfunnits i undersökningen är sexualitet, försök till att omförhandla subjektspositioner och våld. Ett ovanligt, men förekommande sätt att göra motstånd är genom att föregripa och lära sig bibliotekets regler.

Barnavdelningen och skolbiblioteket skiljer sig vidare från vuxenavdelningen, genom en öppnare möblering och ett mildare förhållningssätt till regler (för barn). Diskursen existerar dock och reglerar vuxnas beteende gentemot barn. Tillgången till information kontrolleras i högre grad, medan rummet är mer tillåtande vad gäller beteenden.

7. Avslutande diskussion

Vårt syfte har varit att genom en diskursanalys av biblioteksrepresentationer från ett antal välkända, amerikanska sitcoms och satiriska tv-serier ge en fördjupad bild av hur skräckens diskurs upprätthålls, reproduceras och görs motstånd mot i amerikanska sitcoms och satirer. Även om vi befinner oss inom det biblioteks- och informationsvetenskapliga fältet – vilket förvisso är ett tvärvetenskapligt fält som ger utrymme även för studier av (populär)kulturella fenomen – tangerar och flyter vår uppsats emellanåt in i cultural studies. Att vi har varit gränsöverskridande i vårt val av ämne innebär att uppsatsen får en breddad relevans, då den kan användas som utgångspunkt för forskning även i andra ämnen än det vi skriver inom.

Vi har uppnått vårt syfte genom att i föregående kapitel framhålla återkommande teman i representationerna samt genom att analysera dem både som enskilda exempel och i relation till varandra. De frågor vi utgått från i undersökningen är följande:

- Hur representeras bibliotek i de utvalda amerikanska tv-serierna?
- Vilket motstånd kommer till uttryck i representationerna?
- Vilka funktioner fyller motståndet?

I följande diskussion kommer vi att diskutera frågorna i ett vidare perspektiv samt lyfta fram eventuella orsaker till representationernas utseende. För att placera vår undersökning i en kontext ämnar vi även att diskutera hur våra resultat förhåller sig tidigare forskning.

7. 1 Biblioteksrepresentationer och motstånd

Som svar på frågan om hur bibliotek framställs i materialet visar vår undersökning att skräckens diskurs är ett sätt representera institutionen. Diskursen är en kollektiv erfarenhet som inte skulle vara igenkännbar utan någon slags verklighetsanknytning. Med det här menar vi inte att ett biblioteksbesök per automatik innebär skamkänslor och skräck inför förödmjukelse, men att upplevelsen av rädslor inför institutionen är så pass vedertagna att de blir igenkännliga när man i materialet skämtar om det. Eftersom vi haft vår utgångspunkt i Radford & Radford (2001) är det relevant att lyfta fram att tillsägelser om regelbrott inte nödvändigtvis kommer från institutionens representanter, utan också från användarna. Diskursen påverkar alla subjekt inom den och dessa upprätthåller samt ger innebörd åt vad biblioteket är tillsammans. Det är

diskursens struktur som ger användare möjlighet att bevaka varandra och kontrollera varandras beteenden, eftersom kontroll och makt är centrala element i själva diskursen.

Bibliotekariens position har dock i undersökningsmaterialet visat sig vara så befast att denna sällan utmanas – åtminstone inte av användare.²⁵ Diskursen som omringar biblioteket påminner därmed om andra hierarkiska system som är baserade på kunskap och prestige, där den som befinner sig högre upp inte ifrågasätts. I relation till tidigare forskning som fokuserat på bibliotekariestereotyper är det här resultatet intressant. Resultatet får oss att undra huruvida stereotypinriktad forskning inom vårt fält inkluderar en kontext och sätter sina resultat i ett vidare sammanhang? För att skapa en förståelse för hur stereotypen uppkommer och i förlängningen reproduceras kan man inte nöja sig med att studera enkom stereotypen i sig själv. Såväl bibliotekarierepresentationer som biblioteksrepresentationer påverkas av genre, varför stereotyper dragna till sin spets i humoristiskt material egentligen inte är något uppseendeväckande. Det är inte bara bibliotekarier som yrkesgrupp som i till exempel satirer tenderar att utmålas på ett visst sätt – de flesta yrkesgrupper tillskrivs attribut som inte nödvändigtvis har en replik i verkligheten. Med sitcomens komposition och narrativa struktur i åtanke blir såväl bibliotekariestereotyper som återkommande brott mot regler och normer ett sätt att uppfylla genrens syfte – att skapa situationskomik. Att satirer med sina samhällskritiska perspektiv och aggressiva uttryckssätt, när de behandlar bibliotek positionerar sig över och förlöjligar de regler och normer som är karaktäristiska för institutionen bör också tolkas som ett genredrag. Vi menar därför att det fokus på stereotyper som tidigare forskare haft i stor utsträckning missat målet när de uteslutit genreperspektivet samt kontextuella faktorer som biblioteket, rummet och användarna. Förvisso använder avsändarna sig emellanåt av slentrianmässiga stereotyper för att skapa komik, men då man studerar dessa bör man ha en medvetenhet om att stereotyper också kan vara ett stilgrepp som genren både brukar och bryter emot.

Diskursen är vidare inte opåverkad av den rådande obalansen i makt mellan könen – vilket kanske inte är någon överraskning – men vi förväntade oss inte vid undersökningens början att finna att den kvinnliga bibliotekarien i så hög utsträckning är sexualiserad i representationerna. Hon framställs ibland som den stereotypa medelålders kvinnan som är tystlåten och oansenlig, men det finns en spännvidd i den här representationen. Element från stereotypen innebär dock inte att den uppfylls till hundra procent, även om de mest utmärkande dragen från stereotypen emellanåt används i materialet (och då – för att skapa komik – ofta i kombination med en egenskap som motsäger det förväntade intrycket, till exempel en otämjd sexualitet.) Som framkom i kapitel 6.2.1 återkommer skämt om sex frekvent – riktade såväl mot användare som mot bibliotekarier – men det intressanta är att när kvinnliga bibliotekarier i någon form erkänner sitt kön och sin sexualitet har de en akilleshäl. Sex och sexualitet används i representationerna som ett sätt att förlöjliga den kvinnliga bibliotekarien och sänka hennes status. Som institutionsrepresentant har en

---

²⁵ Det här tydliggörs till exempel i *Married with Children*-avsnittet *Bud Hits the Books*, eftersom bibliotekarien Miss Hardaway inte ifrågasätts förrän fysiska bevis presenteras i den då långt framskridna rättegången. I det övriga materialet blir bibliotekarier med få undantag ifrågasatta av sina kollegor, vilka står högre i rang och därmed innehar en position som tillåter den här typen av maktutövning.

kvinnlig bibliotekarie inte råd att visa tecken på svaghet – vilket sexualitet i kontexten kan räknas som – eftersom diskursen placerar henne i en hierarkiskt överordnad position. Andra diskurser som rör kön sipprar dock in genom till exempel manusförfattarna och blir en del av diskursen. De här resultaten tåls att diskuteras och utforskas vidare, vilket vi kommer att återkomma till i kapitel 7.4.

För att återknyta till diskursens kontrollerande aspekter kan det vara värt att lyfta fram möbleringen i representationerna. Som vi behandlat i analysen har möbleringen ofta visat sig vara utformad på ett sätt som underlättar kontroll och bevakning för bibliotekarien. Den här aspekten är ingenting som tidigare har behandlats när det gäller biblioteksrepresentationer, utan enkom vid undersökningar av reella bibliotek (se Koch 2004, Håkansson 2009). Vi menar dock att den här aspekten är intressant då man undersöker fiktiva verk, eftersom representationerna är produkter från avsändarens föreställningsvärld. Sambandet är inte nödvändigtvis kausalt – det kan röra sig om medvetna stilgrepp från avsändarnas sida – men föreställningen uppkommer inte i ett vakuum och mottas inte heller i ett vakuum. Faktumet att vuxenavdelningen och barnavdelningen på bibliotek representeras olika vad gäller möblering kan vid första anblick tänkas vara ett tecken på att diskursen möjliggör en annan, mer tillåtande syn på barns beteende i biblioteksrummet än vuxnas. Samtidigt ger den alternativa möblering som återkommer i representationerna av barnavdelningen – med fria ytor och bokhyllor längs väggarna – bibliotekarien en total översyn av rummet och därmed möjlighet att kontrollera det.

Då Foucault (1993) i sin diskursteori framhåller möjligheten till att alternativa diskurser vid en annan tidpunkt blir dominerande är det relevant att framhålla den speciella ställning som biblioteket i serien *The Simpsons* har i relation till det övriga undersökningsmaterialet. Sin genre till trots – serien betraktas vanligtvis som en satir – är det inte huvudsakligen biblioteket som kritiken riktas mot när institutionen förekommer i serien. Trots att element av kontroll förekommer tolkar seriens karaktärer inte miljön som skräckinjagande. En del av förklaringen till denna skillnad mot andra representationer är att biblioteksrummet är en återkommande miljö i serien, som likställs med andra miljöer. Eftersom rummet är bekant för karaktärerna – inte bara för Lisa – och är med under deras och seriens utveckling blir ett biblioteksbesök lika naturligt som ett besök i till exempel mataffären. I jämförelse med till exempel *Seinfeld* där karaktärerna inte har någon befäst relation till institutionen blir mötet en konfrontation med en obekant plats och kan därmed gestaltas som obehaglig. Det blir i dylika fall också mer naturligt att rikta humorn mot det avvikande elementet, det vill säga biblioteket. Radford (1992) framhåller att diskursteorin i grunden är positiv, då den framhåller att maktordningar har en förändringspotential. Representationen av karaktären Lisa är i relation till det övriga materialet banbrytande och har potential att utgöra alternativ diskurs. De bilder av biblioteket som reproduceras via tv-mediet blir med alternativa framställningar som i *The Simpsons* diversifierade och bidrar till att variera representationerna av biblioteket.

7.1.1 1990-talet som en brytpunkt

Ytterligare något som blir tydligt när man lyfter ögonen från materialet och istället tittar till kontexten är att representationernas relation till sin samtid. Som samhällelig institution hade biblioteket fram till slutet av 1990-talet nästintill ett monopol på tillgång till samlad information, vilket blir synligt genom hur delar av vårt material gestaltar bibliotekets funktion som informations- och kunskapscentral. Institutionen används inte enbart som en komisk miljö, utan materialet uppvisar vid ett flertal tillfällen hur biblioteket utgör en plats som besöks för att fylla karaktärernas informationsbehov och bidra till kunskapsinhämtning.

Den teknologiska utvecklingen under 1990-talet påverkade dock biblioteksrummet i högre utsträckning än vad som är synligt i undersökningsmaterialet. Till exempel infördes tillgång till publika datorer, men i representationerna tillhör de datorer som förekommer uteslutande bibliotekarierna.²⁶ Här tycks det finnas en fördröjning mellan fiktion och verklighet, vilket kan ha ett flertal förklaringar. Att man i USA inte gjorde lika stora sociala och politiska satsningar på kunskapsamhället som vi i Sverige, där tillgången till information betraktas som ett uttryck för demokrati kan vara en orsak till bristen på publika datorer i representationerna. I förhållande till vad Harrison (2010) säger om vikten av att studera gemensamma nämnare mellan amerikansk kultur och extern kultur, vill vi understryka att det också är viktigt att framhålla skillnader. Amerikansk populärkultur åtnjuter en hög status internationellt, men återspeglar inte nödvändigtvis varken den verklighet den produceras eller konsumeras i.

Ytterligare en förklaring till diskrepansen mellan representationerna och tidpunkten de produceras vid kan vara att narrativet faktiskt passar avsändarens syften. Att undersökningsmaterialet som vi tidigare påpekat syftar till att roa kan påverka representationerna av biblioteket. En utveckling som tillgång till publika datorer medför att beroendeställningen av bibliotekarien i viss mån luckras upp, eftersom kontrollen försvagas när tillgången till information blir friare.

7.2 Motståndet och dess funktioner

Svaret på frågan om vilken funktion motståndet fyller i representationerna måste bli flerdimensionellt. Motstånd ingår som en naturlig del i en diskurs och synliggör då diskursens mekanismer. På grund av undersökningsmaterialets genrer blir motståndet också ett sätt att tydliggöra komiska poänger, eftersom normbrytande ofta uppfattas som humoristiskt.

Att bibliotek framställs som skräckinjagande och starkt kontrollerade rum – vilka i genrens representationer ofta sätts under lupp, ifrågasätts och förlöjligas – är vidare

---

²⁶ Värt att påpekas är dock att bibliotekarierna inte använder dessa datorer. I representationerna söker de varken information via datorn eller kortkatalogen, utan gestaltas som karaktärer med en mental katalog från vilken de kan utvinna i princip vilken information som helst.

sammankopplat med institutionens symbolvärde och funktion. Institutionen är, som nämnts i kapitel 3.1 *Det intellektuella biblioteket*, en central byggsten i det västerländska samhällets kunskapsproduktion och besitter därmed en diskursiv makt som kan upplevas som hotfull och skräckinjagande. Individens framstår som liten i relation till flera tusen års samlad och nedskrivna kunskap samt i relation till bibliotekarien som utgör en personifikation av institutionen och har makten att förödmjuka den enskilde. Diskursen fungerar precis som Radford & Radford (2001) framhåller begränsande för individen då den placerar subjekten i positioner som de inte kan frigöra sig ifrån, oavsett vilken roll man tillskrivs. Vi menar dock att vår undersökning visar på att det i representationer finns en rad olika strategier för att hantera skrällen inför att bli förödmjukad och förlöjligad av bibliotekets representanter, vilka vi sammanfattat med begreppet motstånd.

Motstånd kan återfinnas även i representationer från andra genrer, men får i sitcoms och satirer en central funktion eftersom genrernas kommunikativa syfte är att roa. Genom att ge mottagaren möjlighet att skratta åt rädslan, skapar representationerna potentiell identifikation och representationen av motståndet får en social funktion. Eftersom den rädsla som ingår som ett upprätthållande element i diskursen i mångt och mycket handlar om att bli avslöjad som okunnig, blir humor ett narrativ som erkänner rädslan och skapar gemenskap mellan avsändare och mottagare. Detta medför att humor i förlängningen blir ett sätt att hantera diskursen. När man skrattar åt representationerna skrattar man därmed åt biblioteket och människors beteenden i dess rum. Satirens aggressiva funktion som behandlats av bland annat Simpson (2003) och Gray, Jones & Thompson (2009) kan också användas i överförd bemärkelse om sitcoms, varför representationerna också blir ett sätt att rikta kritik. Eftersom en diskurs är inbyggd i praktiker, tankesätt och utsagor, och humoristiska representationer använder det avvikande för att skapa komik visar dessa också diskursen gränser. Det som är exkluderat lyfts upp och ifrågasätts. Ur det här perspektivet kan man alltså betrakta representationerna som ett forum för såväl upprätthållande av diskursen (genom att representera institutionen på ett sätt som mottagaren förstår) som kritik mot densamma.

Exemplet *the Simpsons* visar dock att kritik enhälligt inte riktas mot biblioteket som institution, utan också mot människors relation till institutionen och rummet. Vad ett bibliotek är eller representeras som, konstitueras alltså av fler element än bara byggnaden och dess symbolvärde. Synsättet återfinns hos både Koch (2004) och Radford & Radford (2001), eftersom de framhåller att det är först när subjekt relaterar till varandra i en bibliotekskontext som biblioteket får mening och blir vad vi tolkar som ett bibliotek. Trots att det här – precis som diskuterats angående möbleringen i kapitel 7.1 *Biblioteksrepresentationer och motstånd* – saknas ett kausalt samband mellan reella bibliotek och representationerna är serierna som tidigare nämnts produkter med det kommunikativa syftet att roa. För att representationer ska kunna fylla denna kommunikativa funktion faller det sig naturligt att skämta på bekostnad av institutionen, dess anställda samt besökares reaktioner på rummet och miljön.²⁷

---

²⁷ Vi vill här betona att den rumsliga aspekten ingår i begreppet bibliotek. Det tidigare behandlade exemplet Kramer i serien *Seinfeld* som med hjälp av sitt kroppsspråk lyckas förvandla referensdisken till en bardisk, visar hur avsändare uppfattat möjligheten att skämta ”med” rummet, även om biblioteks- och informationsvetenskapen tenderar att glömma bort aspekten.

Istället för att ensidigt fokusera på reproducerade stereotyper menar vi därför att fältet bör medvetandegöras om att skämten är ett sätt att hantera det som upplevs som skräckinjagande och obehagligt med biblioteket. Eftersom reproduktionerna skiljer sig från verkligheten kan det snarare tolkas som att skämten baseras på avsändarnas och mottagarnas förväntningar av vad och hur ett bibliotek ska vara.

Det är dock av intresse att diskutera huruvida vi står inför en diskursiv förändring – eller om en sådan förändring redan har ägt rum? Den informationsteknologiska utvecklingen som skett under det senaste decenniet har påverkat bibliotekets roll starkt, eftersom de handlingar som förknippas med rollerna bibliotekarie/användare förskjutits när användarna i allt högre utsträckning kan sköta sina informationssökningar själva samt låna och lämna material själva via automater. Vad innebär förskjutningar av gränsen mellan professionsinriktade och användarinriktade aktiviteter för skräckens diskurs?

7.4 Förslag till vidare forskning

Då vår undersökning varit begränsad till 1990-talet finns anledning att vidare undersöka det efterföljande decenniet. Som vi nämnt i föregående kapitel har bibliotekets roll – men också dess möjligheter – förändrats, varför det vore av intresse att undersöka om och hur dessa förändringar är synliga i 2000-talets biblioteksrepresentationer. De förändringar som skedde under 1990-talet – till exempel den publika datorn och Internets intåg på biblioteket – syns inte i materialet vi har undersökt, varför det finns anledning att fråga sig om det här beror på att avsändaren inte uppfattar förändringarna i lika hög utsträckning som fältet eller om det finns andra orsaker? Att undersöka vilka funktioner biblioteket har i 2000-talets representationer är relevant eftersom man då kan fånga in en liten del av de uppfattningar som finns om bibliotek. Är den bild vi försöker kommunicera utåt överensstämmande med den som personer utanför institutionen och fältet har? Uppfattar man utanför fältet de förändringar biblioteket har gått igenom eller är det något som främst diskuteras internt?

Vidare vore en sådan undersökning intressant i ljuset av de diskussioner om bibliotekets identitetskras som förts i samband med den tekniska utvecklingen och den rådande kulturpolitiska inställningen till institutionen. De två nämnda faktorerna både tvingar och möjliggör bibliotekets förändring och har till exempel bidragit till att folkbiblioteken får en multifunktion och i mångt och mycket närmast sig kulturhusen. Påverkar det här gestaltningen av bibliotek i stort?

I vårt undersökningsmaterial har serien *The Simpsons* fått en särställning på grund av att bibliotek frekvent förekommer och används av seriens karaktärer. Som framgår i vår analys representeras biblioteket där som en positiv kraft, även när element av skräckens diskurs förekommer. Karaktärerna har ett annat sätt att hantera det hotfulla än i vårt övriga material och institutionen innehar en etablerad ställning på ett sätt som är ovanligt för bibliotek i tv-serier. Vi efterlyser därför en grundläggande undersökning av bibliotekets roll i serien. Då *The Simpsons* i skrivande stund

fortfarande produceras finns möjlighet att följa utvecklingen av hur biblioteket representeras över tid, vilket vore av intresse på grund av seriens spridning.

Ytterligare en intressant och viktig aspekt för vidare forskning vore att undersöka genusstrukturer i biblioteksrepresentationer. I vår undersökning var förekomsten av sexualitet ett oväntat resultat, vilket medfört att vi inte haft fokus på genusteori. Även om bilden av bibliotekarien vid ett flertal tillfällen undersökts i svenska biblioteks- och informationsvetenskapliga uppsatser behövs fortfarande en grundlig genomgång av hur bibliotekarien porträtteras med större förankring i en genusteoretisk tradition än i enkom stereotyper.

8. Källförteckning

- Abercrombie, N. (1996). *Television and society*. Cambridge: Polity Press.
- Almlöv, C. & Ohlsson, M. (1996). Hur skämtar vi? Om barns och vuxnas skämt i ett könsperspektiv. *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, (2 (1996). s. 24–40)
- Andersen, J. (2008). The concept of genre in information studies. *Annual review of information science and technology*, vol. 42:1, ss. 339-367.
- Bachtin, M. (2007). *Rabelais och skrottets historia: François Rabelais' verk och den folkliga kulturen under medeltiden och renässansen*. (3. uppl.) Gråbo: Anthropos.
- Beavis and Butt-head (1995). *The History of Women* S05E26. [TV-program].
- Bergström, G. & Boréus, K. (red.) (2005). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. (2., [omarb.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Dahlman, P. (2006). Det räcker inte att säga: schh! *Dagens Nyheter*. Hämtad 3 juni från <http://www.dn.se/kultur-noje/det-racker-inte-att-saga-schh-1.565109>.
- Daria (1998). *Fair Enough* S02E10. [TV-program]
- Estill, A. (2007). Going to hell: Placing the Library in Buffy the Vampire Slayer. I Buschman, John E & Leckie, Gloria J (red). *The Library as Place*. USA.
- Foucault, M. (1982). *The archaeology of knowledge and the discourse on language*. (1. Pantheon paperback ed.) New York: Pantheon books.
- Foucault, M. (1979). *Discipline and punish: the birth of the prison*. Harmondsworth: Penguin.
- Foucault, M. (1993). *Diskursens ordning: installationsföreläsning vid Collège de France den 2 december 1970*. Stockholm: B. Östlings bokförl. Symposion.
- Foucault, M. (1977). Fantasia of the Library. *Language, counter-memory, practice: selected essays and interviews*. Ithaca: Cornell Univ. P.
- Foucault, M. (1980). *Power/knowledge: selected interviews and other writings 1972-1977*. Brighton: Harvester P.

- Foucault, M. (1993). *Övervakning och straff: fängelsets födelse*. Lund: Arkiv.
- Friends (1996). *The One After the Superbowl: Part 1* S02E12. [TV-program]
- Friends (2000). *The One with Ross' Library Book* S07E07. [TV-program]
- Gillon, S. M. (2006) Chapter eight. 1988-2000. *A Companion to 20th-Century America*. Whitfield, Stephen J. Blackwell Publishing. Blackwell Reference Online. 21 April 2010
- Golden Girls (1990). *Stand by Your Man* S06E11. [TV-program]
- Gray, J., Jones, J.P. & Thomson, E. (red.) (2009). *Satire TV: politics and comedy in the post-network era*. New York: NYU Press.
- Hagman Öberg, Å (2003). *I... am a librarian! En undersökning av hur bibliotek och bibliotekarier skildras i filmer och TV-serier*. Uppsala: Univ., Inst. för ABM, estetik och kulturstudier.
- Hall, S. i Open University (2001). *Discourse theory and practice: a reader*. London: Sage.
- Harrison, C. (2010). *American culture in the 1990s*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Hedemark, Å. & Hedman, J. (2002). *Vad sägs om användare?: folkbibliotekens användardiskurser i tre bibliotekstidskrifter = [Talking about the user] : [the public library's user discourses in three library journals]*. Examensarbete. Borås.
- Håkansson, L. (2009). *Rummets betydelse för kunskapsproduktion – en tolkning av Lunds stadsbiblioteks funktioner i ljuset av dess arkitektur = [Spatial Significance in the Production of Knowledge] – [an Interpretation of the Functional Aspects of the Lund City Library in terms of its Architecture]*. Examensarbete. Borås.
- Internet Movie Database, *The (IMDb)*. (2 februari 2010). Hämtad 2 februari 2010 från: <http://www.imdb.com> .
- Jarvis, E. (2009, 6 februari). Beyond the lie at the heart of the library: Blake and Bachelard. *In/Stead*. Nummer 2. Hämtad 20 maj, 2010 från: <http://www.doubledialogues.com/index.htm> .
- Koch, D. (2004). *Spatial systems as producers of meaning: the idea of knowledge in three public libraries*. Stockholm: KTH School of Architecture.
- Komedi. (2010). *Nationalencyklopedin*. Hämtad 9 februari 2010 från. <http://www.ne.se/komedi>

Lundberg, A. (2008). *Allt annat än allvar: den komiska kvinnliga grotesken i svensk samtida skrattkultur*. Diss. Linköping : Linköpings universitet, 2008. Göteborg.

Lyons, C. (2007, 18 juli). Mmmm.... Libraries – Simpsons Library Quotes. *Dewey and Main*. Hämtad 2 februari, 2010, från Wordpress: <http://deweyandmain.wordpress.com/2007/07/18/mmmm-libraries/> .

Married... with Children (1996). *Bud Hits the Books* S10E24. [TV-program]

Mills, B. (2005). *Television sitcom*. London: BFI.

Mills, S. (2004). *Discourse*. (2. ed.) London: Routledge.

Olsson, H., Backe, H. & Sörensen, S. (2003). *Humorologi: vetenskapliga perspektiv på humor och skratt*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.

Radford, G. (1992). Positivism, Foucault, and the Fantasia of the Library: Conceptions of Knowledge and the Modern Library. *The Library Quarterly*. (62 (1992): 4, s. 408-424).

Radford, G. & Radford, M. (1997). Power, knowledge, and fear: Feminism, Foucault, and the stereotype of the female librarian. *The Library Quarterly*. (67 (1997): 3, s. 250-267).

Radford, G. & Radford, M. (2001). Libraries, librarians and the discourse of fear. *The Library Quarterly*. (71 (2001): 3, s. 299-330).

Sahlin, I. (1999). Diskursanalys som sociologisk metod. *Mer än kalla fakta / Katarina Sjöberg (red.)*. (S. 83-106).

Satir. (2010). *Nationalencyklopedin*. Hämtad 25 februari 2010 från Nationalencyklopedin. <http://www.ne.se/satir>

Seinfeld (1991). *The Library* S03E05. [TV-program]

Simpson, P. (2003). *On the discourse of satire: towards a stylistic model of satirical humor*. Philadelphia, PA: John Benjamins.

Simpsons, The (1998). *Bart, the Mother* S10E03. [TV-program]

Simpsons, The (1994). *Bart's Girlfriend* S06E07. [TV-program]

Simpsons, The (1990). *Dead Putting Society* S02E06. [TV-program]

Simpsons, The (1997). *In Marge We Trust* S08E22. [TV-program]

Simpsons, The (2000). *It's a Mad Mad Mad Marge* S11E21. [TV-program]

Simpsons, The (1991). *Like Father, Like Clown* S03E06. [TV-program]

- Simpsons, The (1992). *Lisa the Greek* S03E14. [TV-program]
- Simpsons, The (1995). *Lisa's Wedding* S06E19. [TV-program]
- Simpsons, The (1994). *Sideshow Bob Roberts* S06E05. [TV-program]
- Simpsons, The (2000). *Skinner's Sense of Snow* S12E08. [TV-program]
- Simpsons, The (1996). *Summer of 4 Ft. 2* S07E25. [TV-program]
- Simpsons, The (1998). *The Wizard of Evergreen Terrace* S10E02. [TV-program]
- Tancheva, K. (2005). Recasting the Debate: The Sign of the Library in Popular Culture. *Libraries & Culture*. (40 (2005): 4, s. 530-546).
- TV.com. (2 februari 2010). Hämtad 2 februari 2010 från: <http://www.tv.com> .
- Walker, S. & Lawson, V. L. (1993). The Librarian Stereotype and the Movies. *MC Journal: The Journal of Academic Media Librarianship* (1 (1993): 1, s. 16-28).
- Widenberg, A. (2000). *Snipig tant eller lärdomsgigant?: en genusteoretisk studie av kvinnliga och manliga bibliotekarier i skönlitteraturens värld*. Uppsala: Univ., Inst. för ABM, estetik och kulturstudier.
- Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.